

Gražūs žmonės gatvėmis nevaikšto, nes visi jie – „Literalyje“ p. 2
Nerecenziniai pamąstymai apie Aleksandro Kašubos prisiminimų knygas p. 4
Algirdas Šeškus: sulaukiau to laiko, kai nieko neprivalau, viską darau tik iš malonumo p. 7

Paveldėtojas

LIENĪTE MEDNE-SPĀRE

Latvių rašytojos, redaktorės, vertėjos Lienytės Mednės-Sparės (1956–2023) novelė *Mantinieks* pirmąsias pasirodė žurnale „Jaunā Gaita“ (2016 m. žiema (Nr. 287), vėliau buvo įtraukta į novelių rinkinį „Dainuojantis smėlis“ (*Dziedošas smiltis*, 2019).

Semha Berksoy. Mama ir aš. 1974

Šlaunį tyliai sujudino vibruojantis skambutis, ir Atvaras, nepatenkintai išsišiepęs, įkirtu kirvį į kaladę greta pastatytos malkos. Nerūpestingai nusišluostęs rankas į kelnes, išsitraukė iš kišenės telefoną ir pažvelgė į ekraną. Dzelmė. Ilgokai pramerktomis akimis žiūrėjo į netikros sesers vardą, lyg žvilgsniu galėtų priversti jį pradinti, paskui pagaliau nuspaudė sujungimo mygtuką.

– Kas jau taip dega šeštadienio rytą? – paklausė, užuot pasisveikinęs.

– Mama miršta, – pikta atšovė Dzelmė. – Vakar ją su greitąja išvežė į Stradinio ligoninę, o tu visą dieną nekeli ragelio.

– Taip jau iš karto ir miršta? – Atvaras iš kišenės išsitraukė cigarečių pakelį. – Jei ji mirtų kiekvieną kartą, kai iškviečia greitąją, šįmet būtume jau trejas laidotuves atgėrę.

– Taip, ir tu man būtum ausis išūžęs, kad reikia parduoti namą! – atkirto Dzelmė.

– Ir reikės parduoti. – Jis įspraudė į lūpų kamputį cigaretę ir spragtelėjo žiebtuvėliu. – Nesuprantu, kodėl tau ten, Briuselyje, reikalingas kažkoks nušiuręs Ulmanio laikų namas Rygos pakraštyje.

– Todėl, kad kainos dabar žemos, štai kodėl! – niekinamai suprunksė Dzelmė.

– Koks tau skirtumas, aukštos ar žemos? Tau trūksta pinigų? Dar nebuvai aukštosios baigusi, o jau sėdėjai ministerijoje prie valstybės pinigų lovio, dabar išvis kastuvu vartai...

– O tu taip ir nebaigsi, – įgėlė Dzelmė. – Irgi galėtum pinigų vartyti, bet tu niekad nieko neįstengi baigti.

– Kartais vis dėlto dar pajėgiu. – Piktai šyptelėjo Atvaras.

– Man nesvarbu, ką tu ten pajėgi ar nepajėgi, – nekantriai mestelėjo Dzelmė ir, akimirka patylėjusi, tęsė švelnesniu tonu: – Mamai iš tiesų blogai. Gydytojas sakė, kad ūminis infarktas ir prognozės nekokios.

– Ir ko tu iš manęs nori?

– Nuvažiuok pas ją.

– Neseniai buvau. – Atvaras ištiesė ranką ir, delno kraštu nubraukęs nuo sodo namelio sienos atsilupusį dažų lopelį, stebėjo, kaip tas, iš lėto sukdamasis apie savo ašį, nusklendžia ant žemės.

– Gėdykis, tas neseniai buvo prieš Kalėdas, o dabar jau greit Joninės.

– Kokios tau Joninės! Ką tik buvo Velykos... ir mano vardinės, jeigu ką.

– Sveikinu!

– Ačiū, ir aš tave.

– Nesimaivyk, – nutraukė jį Dzelmė. – Tai nuvažiuosi? Mama nori tave pamatyti, ji laukia. Ji išvis nesupranta, kodėl tu negali gyventi namie. Suaugęs žmogus, o išsidirbinėji lyg mažas vaikas.

– Namie... – Atvaras permetė akimis mažytį buvusio sodininkystės kooperatyvo žemės sklypelį. – Ir kiekvieną dieną kažką vaizduoti, jau nuo ankstauro ryto nutaisyti veidmainišką šypseną. Labas rytas, mamyte, labanakt, mamyte! Brūkstelėti kojyte prieš visas jos drauges. Gal dar pinigų pietums paprašyti?

– Manęs juk prašai.

– Aš neprašiau, pati pasisiūlei remti jauną poetą... – Jis giliai įtraukė dūmą. – Ir buvai visai patenkinta, kai aš tuoj po senelės laidotuvių išsikrausčiau iš namų.

– Dievuliau, Atvarai, juk tai buvo prieš dvidešimt metų! – sudejavo Dzelmė.

– Prieš septyniolika, – pataikaujančio vaiko balsu pataisė jis.

Palei išklibusią lentinę tvorą nuburzgė aptriušęs folkswagenas, atsiverdami ir užsiverdami šaižiai sugirgždėjo kaimynų iš dešinės vartai ir žvyruotu takeliu nutapsėjo sunkūs, senatviški žingsniai.

– Pinigus pervesiu dvidešimtą dieną, kaip įprastai, – atsidususi pasakė Dzelmė ir jau maldaujamai pridūrė: – Bet tu nuvažiuok. Šį kartą iš tiesų blogai. Ji visiškai silpna.

– Kogi pati čia neatleki? – pikta paklausė Atvaras.

– Aš negaliu taip dažnai imti atostogų! – vėl pikta atšovė Dzelmė. – Kaip tu nesupranti? Aš čia turiu rimtą darbą. Ir taip reikės važiuoti į Rygą, kai... – ji užsikirto. – Na, jeigu kartais...

– Jeigu kartais reikės dalintis palikimą? – su apsimestiniu susidomėjimu užbaigė Atvaras.

– Nesišaipek! – sušnypštė Dzelmė. – Lengva tau kalbėti. Nuo tada, kai mirė tėvelis, aš nieko nebeturiu. Tik mama... na ir tave, žinoma. Tavo bent tėvas gyvas.

– Iš kur žinai?

– Mama sakė, – paaiškino Dzelmė. – Kažkur Ventspielyje gyvena.

– Kas man iš to, kad gyvena? Nei aš jį noriu matyti, nei mačiau jį trisdešimt šešerius metus – nuo tada, kai motina susidėjo su tavo tėvu.

– Taip nekalkė! Tėtukas tave užaugino, jis tau buvo kaip tikras tėvas.

Atvaras tylėjo. Beveik liestelėjęs jo petį į ryto saulės apšviestą alyvų krūmą, skleidžiantį pirmuosius žalius lapelius, tarsi didelė rudų kruopų sauja subiro būrelis žvirblių; į visas puses sukinėdami bukus snapelius jie linksmo čirškėjimo pripildė ryto gaivą.

– Tai tu nuvažiuosi? – po akimirkos vėl prabilo Dzelmė.

– Ar iš tikrųjų taip blogai? – Atvaras kramtė apatinę lūpą.

– Labai blogai, – pabrėždama atsakė Dzelmė ir staiga prikimiusiu balsu išspaudė: – Ji vos bepakalba.

– Gerai, maže, nuvažiuosiu.

– Šiandien?

– Šiandien, šiandien. – Atvaras įmetė nuorūką į surūdijusią dėžę, dar jo tėvo laikais pritaikytą šašlykams kepti.

– Ji guli Kardiologijos intensyviosios terapijos skyriuje. – Dzelmė nurodė palatos numerį ir gydytojo pavardę. – Užsirašyk ir telefoną!

– Prisiminsiu. Lyg nežinotum, kad man tokių dalykų užsirašinėti nereikia. – Atvaras baigė pokalbį ir, įsidėjęs kišenėn telefoną, burbtelėjo: – Aš viską prisimenu.

Ištraukęs iš kaladės kirvį, jis vienu mostu perskėlė drėgną epušės rąstelį. Žvirbliai, lyg švystelėti didelės svaidyklės, visi vienu metu purtelėjo į orą ir, apskukę porą ratų, sukrito į kaimyno obelį. Atvaras, plonom lūpom išspaudęs šypsnį, paėmė kitą rąstelį. Sukapojęs nemažą krūvą, malkas sunėšė į namelį ir, sudėjęs prie židinio, išsitraukė iš kišenės „Partner“ pakelį. Išsiėmė iš jo paskutinę cigaretę, žvilgtelėjo į tuščią pakelį ir lėtai išėjo į kiemą.

– Sveikas, kaimyne! – perkoręs abi rankas per žemą tvorą sušuko jis vyrui, kuris mažu trišakiu kaupučiu kaps-tėsi lysvėje.

– Sveikas, poete! – atsiliepė kaimynas, pakėlęs žilą galvą.

– Turiu čia tokį reikalą... – Atvaras užsikirto. – Negali paskolinti kelių euriukų? Mano močia apsirgo, reikia nupirkti kokių žolelių, nuvažiuoti aplankyti. Pinigų turėsiu po savaitės, atiduosiu.

– Ar kas rimto? – kaimynas atsitiesė ir, pasimosuodamas kaupučiu, priėjo arčiau.

– Širdis. – Atvaras prilenkė galvą prie cigaretės ir, įtraukęs dūmą, su keistu pasididžiavimu pridūrė: – Gali neatlaikyti.

– Ar tai jau miršta? – susidomėjęs paklausė kaimynas, ir Atvaras, perkreipta burna išpūtęs dūmų verpetą sau prie ausies, linktelėjo.

– Tai gausi palikimą. – Kaimynas išsitraukė didelę nosinę ir garsiai nusišnypštė. – Mes su žmonele kaip tik prieš porą dienų kalbėjome, kažin, ką tas mūsų Atvaras darys, kai mama išeis ir jis paveldės tą didelį namą su visais rakandais. Tikriausiai persikels tenai, nebebūsime kaimynai.

– Ne, ne! – Atvaro lūpos susirangė į laimingą šypseną. – Ten aš negyvensiu. Tą būdą parduosiu, nusipirksiu sau kokį mažesnę butą priemiestyje, mašiną. Atsinaujinsiu garderobą. Ir ne kokioje „Humanoje“. – Suėmęs dviem pirštais pakratė nudilusį džinsų klešnę. – Susirinksiu tik biblioteką. Na, dar kai ką iš senelės indų, jei mama dar visko neišdauzė. Nusipirksiu naujus baldus, televizorių, muzikinį centrą, kompiu...

– Ar sesuo neprieštaraus?

– Netikra sesuo, – pataisė Atvaras ir nusijuokęs pridūrė: – Jei nesutiks, savo pusę parduosiu čigonams.

– Nu taip, mes su žmonele taip ir kalbėjome. – Kaimynas iš kišenės išsitraukė piniginę. – Kiekgi gali jaunas žmogus sodo būdelėje. Nei tu čia padorią moterį atsivesi, nei ką. – Jis ištiesė Atvarui penkių eurų banknotą. – Gėlėms turėtų užtekti. Ar kelionei irgi norėsi?

– Viešuoju transportu tikrai nesiruošiu grūstis. Visada kas nors į tave trinasi, pučia dvoką į pakaušį. – Atvaras paniekinamai suraukė ilgą nosį, įsikiso pinigus į marškinių kišenę. – Ne, ne! Man čia dviračiu vienas pūstelėjimas.

Po pusvalandžio mynimo automobiliais užkimštomis gatvėmis ir pėsčiųjų pilnais šaligatviais jis, dviračiu atsivėręs nuo prekybos, žvaliai pražingsniavo pro gėlių stalus, skubiai tirdamas ant įvairių spalvų ir dydžių kibirėlių priklijuotus kainų lapelius, ir sustojo prie laikraščių kiosko.

– Prašau duot vieną „Marlboro“. Raudoną. – Atvaras padėjo į lėkštutę penkinę.

Pasiėmęs tris penkiasdešimties centų monetas ir geidžiamą pakelį, jis prisimerkęs trumpai žvilgtelėjo į grėsmingą užrašą, draudžiantį rūkyti šalia ligoninės, ir, išspraudęs cigaretę į lūpų kamputį, grįžo pas gėlininkes. Pinigų kaip tik užteko vienai pakalnučių puokštei. Arba dviem nugeibusioms rožiukštėms, ir dar dešimt centų liktų, Atvaras nusišypsojo ir nupirko pakalnutės.

Intensyviosios terapijos skyriaus koridoriuje sukiojosi susijaudinę ligonių giminaičiai ir draugai, stengdamiesi ką nors įžvelgti pro didelius stiklus, už kurių tyliai dūzgė ir nervingai pypsėjo sunki aparatūra. Skleisdamos atrių vaistų kvapų debesis greitai zujo susirūpinusios slaugytojos ir plaikstydamosi chalatų skvernais pirmyn ir atgal lakstė gydytojai.

„Literalio“ pavasaris

Kovo mėnesį socialiniuose tinkluose pradėję šmėžuoti įvairiaspalviai šachmatai žalsvame fone intrigavo – bus kažkas naujo! Ėhė, naujas literatūros festivalis! Pirmą mintis: naujas festivalis ir taip gausiai Vilniuje vykstančių kultūros renginių kontekste visada šiek tiek rizikuoja – turbūt nieko nėra labiau išlepinto nei Vilniaus publika. Su šypsena pamenu mažesnių miestelių literatūrinių renginių organizavimo ypatumus, skambinimus bendruomenės nariams ir švelnius terorizavimus ateiti, atvykus rašytojui ar poetui iš sostinės ar kitų didesnių miestų. „Publikos bus, priversim!“ – pažadėjo man kadais viena iš periferijos bibliotekos vadovių. Ir tikrai – knygos pristatymo dieną salė buvo pilna. Vilniečius priversti eiti kur nors, kur jie neplanavo ir netgi kur planavo, bet paskutinę minutę apsigalvojo, beveik neįmanoma. Kaip nepasijusi svarbus, kai vienu metu vyksta ir parodos, ir knygų pristatymai, ir literatūrinės diskusijos, visi konkuruojantys tarpusavy dėl tavęs – žiūrovo, klausytojo, palaikytojo. Juk dažnai, iš tiek galimybių taip nieko ir neišsirinkus, užrietus nosį dėl savo svarbos, tiesiog liekama namie. Pažįstama?

Ir vis dėlto „Literalis“ – kol kas vienos dienos literatūros festivalis, kurio šiųmetinė tema buvo „Žaidžiame klasika“, – pavyko. Nors tuo pat metu vyko kitas visam kultūros burbului skaudžiai svarbus protestas „Šalin rankas nuo laisvo žodžio“, festivalis buvo apdovanotas klausytojais, ekskursijų dalyviais, dėmesiu, smalsumu ir simpatijomis. O dabar pasiryžęs plėstis ir kitamet džiuginti įnoringus vilniečius net dviem dienom renginių! Galbūt skirtų ne tik lietuvių klasikams, bet ir užsienio literatūrai?

Asmeniškai džiaugiuosi pirmamečio festivalio sėkme. Kitaip nei milžinė Knygų mugė, augantis „Open Books“ ir turbūt labiausiai savo auditorija į „Literalį“ panašus „Paviljono“ knygų savaitgalis, „Literalis“ nesiorientavo tik į naujienas ir karštas bandeles – naujai išėjusias knygas ir apie jas besisukančias temas. Kaip Laimos Kreivytės vedamoje laidoje „Iš balkono“ sakė festivalio komunikacijai vadovavusi Emilija Blockutė ir „Vilniaus, UNESCO literatūros miesto“ vadovė Rūta Elijošaitytė-Kaikarė, pir-

ma paskata daryti festivalį būtent šiuo metu buvo... pavasaris. Ir taip, po kelių savaitėjų prasidėsiantis tarptautinis „Poezijos pavasaris“, kuris įprastai karūnuojamas šio metų laiko šaukliu, orientuotas į poeziją, regionus, yra visai kitokio pobūdžio. Atrasti laiko nišą ir sugalvoti naujų temų – viena iš bet kokio renginio sėkmės paslapčių. Taigi, tik pradėjus sprogti pumpurams, žydėti miesto sakurams ir šunvyšnėms, dar siaučiant vėsiems pavasario vėjams, prie literatūrinių renginių prisijungė jaunas „Literalis“. Jaunas – ne tik todėl, kad vyksta pirmus metus. Manau, tai ne tik į vilniečius, bet – pabrėžiu – ir į jaunus žmones orientuotas festivalis. Žinia, jaunystės sąvoka aptaki ir sąlyginė, bet vis dėlto „literaliai“ jauniems žmonėms skirto festivalio dar nebuvo. Smagus ir jaunatviškas „Vilniaus, UNESCO literatūros miesto“ kolektyvas, vadovaujamas kuratorių Skaistės Grajauskės, Mariaus Buroko ir Norberto Černiausko, sudėliojo intensyvią ir įdomią programą, ypač patrauklią ir moksleiviams, ir studentams. Juk dažniausiai jie vis dar palinkę prie klasikos kūrinų – knygų, išleistų prieš trisdešimt metų; apie jas svarstyta festivalio diskusijoje „Geidžiamoji klasika“.

Pasak Rūtos Elijošaitytės-Kaikarės, programa buvo kuriama atsižvelgiant, kokių renginių ir diskusijų norėtų ir patys kuratoriai ir ko, jų nuomone, trūksta ir dar niekur nebuvo. Tarkim, pažaisti šachmatais su poetu – tikrai išskirtinė galimybė. Po diskusijos apie dingusią bohema prie manęs priėjo jaunas vaikas ir pasiūlė pamėginti ją atgaivinti. Jei rimtai, jaunystė ir jaunatviškumas – varomosios jėgos, dėl kurių ir kurioms prisidedant verta kurti naujus festivalius. „Literalyje“ tiko ir jaunatviškai plevėsuojuojantis Antano A. Jonyno raudonas šalikas, keliose vietose vienu metu gebantis būti Pijus Vasiliauskas-Opera, iš už baro vesti renginio ištrauktas Mantas Toločka, kvatoklės Jurga Tumasonytė ir Kotryna Zylė, visada turintis ką pasakyti Audrius Ožalas, šachmatus stumdantis Vytautas Stankus, limerikų kūrybos ir ekslibrisų dirbtuvės, ekskursijos po slėpiną Vinco Mykoliaičio-Putino muziejų, tylus skaitymas, garsus deklamavimas, koncertas ir dar visokie įdomūs dalykai. Manau, kitamet organizatoriai dalį renginių programoje paliks, o šachmatai tebūnie savotiškas „Literalio“ talismanas.

Turbūt labiausiai džiugina, kad Pamėnkalnio vila, kur vyko pagrindinė festivalio programa, tapo nauju literatūros bendruomenės traukos centru. Rūtos Elijošaitytės-Kaikarės iniciatyva jaučiai ir su išmone buvo suremontuotos antro aukšto erdvės, įrengta dar viena salė kultūros renginiams, rašytojų rezidencija ir erdvė parodomoms. Tą šeštadienį Pamėnkalnio gatve važiuodama į renginį pakėliau akis ir pamačiau prie vilos besibūriuojančius gražius žmones. „Gražūs žmonės gatvėmis nevaikšto“, – dainavo festivalį koncertu vainikavusi grupė „Bohemos tarifas“. Jo, sakyčiau vilnietiška, nes visi jie – „Literalyje“.

– EGLĖ FRANK –

Gintarės Grigėnaitės nuotrauka

Muzika

„Kaskadų“ meistriškumo laikas

Kiek prisimenu, mūsų muzikos gyvenime bene dažniausiai besikuriantis kolektyvas buvo fortepijoninis trio. Trio grojo ir Stasys Vainiūnas su Michailu Šenderovu, ir Aleksandras Livontas, ir daug vėliau Silvija Sondeckienė su Eugenijumi Urbonu. Puikus buvo Armonų ansamblis. Dabar trio patraukė ir Vilniaus kvarteto primariją smuikininkę Dalią Kuznecovaitę su dviem muzikos grandais – pianistu Petru Geniušu ir violončelininku Davidu Geringu. Bet ilgametis išliko tik vienas, atrodo, negrįžtamai įsirašęs į mūsų muzikos istoriją, – „Kaskadų“ ansamblis: Albina Šikšniūtė (forte-pijonas), Rusnė Mataitytė (smuikas) ir Edmundas Kulikauskas (violončelė). Kažkada jis pasivadavo vieno Osvaldo Balakausko kūrinio vardu. Greit bus trisdešimt metų, kai jis koncertuoja atkakliai tobulindamas savo muzikinį meistriškumą. Jau nuo pat pradžių tai buvo trijų talentingų muzikų sambūris, bet reikėjo nepaprasto darbo, koncertų ir intelekto, kad jie taptų tobulu ansambliu, kur ne vieno negali kelti virš kito meistriškumo požiūriu, nes kiekvienas jų yra visų ansamblio instrumentų vienybės kūrėjas. Tai parodė ir jų koncertas Filharmonijos Mažojoje salėje kovo 22 dieną. Kadangi prieš trisdešimtmetį jau klausiausi „Kaskadų“ ir mačiau ansamblio narių artistines galimybes, norom nenorom galiu lyginti su dabartimi.

Seniai begirdėjau „Kaskadas“ ir turiu pripažinti, kad jie šiuo koncertu mane smarkiai nustebino. Jie grojo Ludwigo van Beethoveno, Vykinto Baltako ir Bedričo Smetanos kūrinius. Pirmiausia nustebino savo muzikinės stilstikos supratimu ir jos reprezentacija. Kūrinių stiliaus bruožai šiandien dėl muzikavimo natūralumo daugelio atlikėjų yra peržengiami, iškreipiami, nors būtent epochos ir kompozitoriaus stilstika yra neatsiejama nuo tikrojo kūrinio turinio. Stilius nesusiaurina, bet, atvirkščiai, praplečia atlikėjams interpretacinę muzikos prasmę erdvę. Beethoveno jaunystės laikų trio op. 1 stiliaus požiūriu itin klastingas kūrinys. Apgauna jo lengvumas, sąsajos su baroko muzika, ir kartu tai yra genijumi

gimio kompozitoriaus originali vaizduotė. Per tą trio paprastumą veržte veržiasi kito stiliaus įvaizdžiai, tobulas kompozicinis pasirinktos kalbos meistriškumas ir būsimo Devintosios simfonijos autoriaus individualybė. Muzika, kurioje trykšta ir haidniškas humoras, ir netikėta fantazijos giluma. Būtent tai girdėjau „Kaskadų“ interpretacijoje. Kerintis lengvumas, žaismingumas, užlūžtantis nulinkusiose frazių pabaigose, staiga atsiradusiame bethoveniškame atlikėjų susimąstyme.

Šiuolaikinei muzikai atstovavo populiarusis Vykintas Baltakas. Jis kuria savą pasaulį tarsi materializuodamas garsus ir garsinius charakterius, jų spalvas. Tai sukelia dekoratyvumo išpuolį, kai tęsiami garsai nuolat pertraukiami ryškiais garsiniais taškais. Šviežias ir originalus žaidimo garsais išpuolis. Atlikėjai pasidavė tos naujos skambesio prasmės demonstracijai. Kūrinys nuskambėjo nebanaliai, buvo kupinas laukimo įtampos, emocionalus.

Koncerto pabaigoje atliktas Smetanos trio – retokai grojamas Lietuvoje. Jame itin svarbi yra tipiška romantinei muzikai pasakojimo kryptis ir jos literatūrinis įtikinamumas, nes visumos vaizde susikaupia jo prasmė. Tai priklauso nuo atlikėjų, tai liudija jų nederbtinį muzikalumą. Pasakojimas turi būti suprantamas ir įtikinamas. Tačiau tai kryptiniai trukdo emociniai proveržiai, nuolatinės romantinės kulminacijos. Čia būtina pusiausvyra. Emotionalumas turi kilti iš muzikos konteksto. Ir vėl trio atlikėjai susidorojo su šiuo klastingu įpareigojimu. Abu reikalavimai – muzikinio pasakojimo kryptis ir jausmingumas, emociniai proveržiai, lyg prieštaraujantys viens kitam, – čia buvo gana įtikinamai įkūnyti. Muzikos gavingumas negožė racionalaus atlikėjų garsinių porcijų jausmo. Koncertas suteikė ypatingo malonumo ir dėl techniškos grojimo kokybės. Koncerte dar kartą didžiavausi, kad turime tokio aukšto lygio muzikantų.

– DONATAS KATKUS –

Paveldėtojas

► Atkelta iš p. 1

– Aš pas Štalbergą. – Atvaras už rankovės nutvėrė einančią pro šalį slaugytoją su maža, standžiai prie galvos priglundusia kepuraitė su raudonu kryželiu ant kaktos.

– Štalbergą? Štalbergą... – Mergina didelėmis, truputį paraudusiomis akimis žvelgė į šitampusį jo veidą. – Ak, Štalbergą!

– Aš jos sūnus, – paaiškino Atvaras ir galva mostelėjo į didelį stiklo langą, skiriančią sveikuošius nuo ligonių.

– Ne, ne, ten jūsų mamytės jau nebėra. – Slaugytoja raminausiai uždėjo ranką ant jo rankovės ir nusišypsojo. – Dar naktį perkėlėme į palatą.

– Kaip... į palatą? – Atvaro burna, stengdamasi atsakyti į slaugytojos šypsena, negražiai išsikreipė.

– Jūsų mamytei viskas gerai, būsite atsipirkę lengvu išgaščiu. Eikite tiesiai į skyrių. – Ji nusišypsojo dar plačiau ir mostelėjo ranka į viršų. – Ir nebesijaudinkite, ryt poryt išleisime namo.

– Kodėl ryt? – sumikčiojo Atvaras. – Kaip... namo?

– Ak, nesijaudinkite, palaikysime kokią dieną tik dėl tikrumo. Jos širdžiai viskas gerai, bet vis dėlto metai... Apskritai stipri poniutė, dar jus pergyvens. – Slaugytoja nusiūjo.

– Tikrai pergyvens. – Atvaras įbruko slaugytojai į delną pakalnučių puokštelę ir pridūrė: – Tai jums! Už gerą naujieną.

– Na ačiū! – Mergina priglaudė puokštę prie nosies ir iš pasitenkinimo užsimerkė. – O mamytei?

Numojęs ranka Atvaras apsisuko ant kulno ir, prasibrovęs pro niūrių lankytojų būrelius, puolė laiptais žemyn. Jis buvo pamiršęs prirakinti dviratį.

Vertė Jurgis Banevičius

Videožaidimų apžvalga (2): videožaidimai kaip filmai

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad kinas ir videožaidimai – labai panašios medijos. Abiejų pagrindas – „judantys paveikslukai“, abi (dažniausiai) pasakoja kokią nors vieną baigtinę istoriją, kuria mizanscenos, lipdo aplink žiūrovą ar žaidėją vaizdinį ir garsinį pasaulį ir bando tą žiūrovą-žaidėją į jį kuo giliau įtraukti.

Bet kai galvoju apie videožaidimus, kurie būtų *filmiški* (ne kinematografiški, o būtent *filmiški*), arba apie filmus, kurie būtų *videožaidimiški*, sugalvoju labai nedaug pavyzdžių. Net pagal filmus sukurti videožaidimai ar pastaruoju metu pasipylę pagal videožaidimus sukurti filmai (pinigėlis yra pinigėlis) pačios medijos aspektu nėra tokie jau panašūs į savo pirminius šaltinius.

Kuo ilgiau apie tą nepanašumą galvoju, tuo labiau jis man rodosi net froidiškai neįtikus. Filmui ir videožaidimui panašūs vieni į kitus panašiai, kaip gyvas žmogus panašus į robotą, tikras obuolys – į vaškinį, draugo parašytas el. laiškas – į dirbtinio intelekto sumestą. Ir net nepasakyčiau, kad šioje poroje tas vaškinis robotas yra videožaidimai. Nors viešoji nuomonė būtent juos, o ne filmus, laiko labai dirbtine medija, netikra patirtimi, manau, kad daugiausia dėl to kaltas paprastas šališkumas: vien dėl to, kad medija nauja, ji kartu laikoma ir „mažiau tikra“ nei kitos, senesnės, mums geriau pažįstamos ir įsigyventos. Be to, kiek tikroviški mums šiais laikais atrodo, pvz., XX amžiaus pradžios nebylieji filmai ar net Hitchcocko klasika?

Videožaidimai daug ilgesni ir šakotesni nei filmai. Septynių su trupučiu valandų „Šėtono tango“ – labai ilgas filmas. O žaidimas, kurį galima pereiti per septynias su trupučiu valandų, – labai trumpas, galima sakyti, trumpametražis. Šiuo požiūriu videožaidimai panašesni į serialus. O dėl „šakotumo“ tai geram filmui keliamas reikalavimas turėti gerą scenarijų, o geram žaidimui – turėti gerą scenarijų ir gausybę gerų būdų nuo to scenarijaus nukrypti. Filmas – tai užaugęs medis, kurio visos šakos matomos, už jų užsikabinus galima kopti į lajos viršūnę. O videožaidimas dažnai primena kamieną su šakų užuomazgomis: kuri šaka išaugs, o kuri liks tik pumpuras, neįvykęs potencialas, priklausys nuo lipančiojo.

Žinoma, esama labai kinematografiškų, netgi *filmiškų* žaidimų. Tačiau kiek jų galiu dabar prisiminti, visi jie, atrodo, valingai *pasirinko* tokie būti. Kitaip tariant, ne, visiškai ne, videožaidimai toli gražu nėra „filmai, kurių personažus gali valdyti“. Taip nutinka gan retai, o kai nutinka, tai visada būna sąmoningas žaidimo kūrėjų pasirinkimas, nes tai jiems atrodo geras būdas pasakoti istoriją ar lipdyti bendrą žaidimo struktūrą. Štai keli pavyzdžiai.

„1979 Revolution: Black Friday“ (2016, „iNK Stories“, JAV, Kanada)

Vienas geriausių pavyzdžių, kai videožaidimas kartu yra ir (pusiau) dokumentinis filmas. Paskutiniai XX amžiaus 8-ojo dešimtmečio metai: neapsikentę korumpuoti ir žiaurus marionetinio šacho režimo, iranėčiai sukyla. Revoliucija apima visą Iraną, visus socialinius sluoksnius ir visų ideologijų gruputes: nuo turkaus prekeivių iki elitinių menininkų, nuo komunistų iki islamo fundamentalistų, nuo pacifistų iki ginkluotų partizanų.

Mūsų herojus – jaunas fotografas Reza, kurį sutinkame jau 1980-aisiais liūdnei pagarsėjusiame Evino kalėjime (jame iki šiol laikomi, tardomi ir kankinami Irano politiniai kaliniai). Reza tardo pats „Evino skerdikas“ Asadollah Lajevardi. Tikrojo Lajevardi sąskaitoje – keli tūkstančiai nukankintų kalinių. 9-ojo dešimtmečio pradžioje jis buvo Irano prekybos ministras, o 1988-aisiais jį nužudė mudžahedai. Lajevardi verčia Rezą prisiminti revoliucijos įvykius, o kartu su kaliniu juos „prisimename“ ir mes.

Apskritai šis trumpas (2–6 valandų) žaidimas labai tikėtų kaip namų darbai aukštesnių klasių moksleiviams arba studentams, kad geriau susipažintų su Irano revoliucijos priežastimis, eiga ir pasekmėmis. Reza (t. y. žaidėjas) fotografuoja revoliuciją, o kiekvieną jo nuotrauką žaidimas papildo realia fotografo Michelio Setbouno nuotrauka iš revoliucijos laikų Irano.

„1979 Revolution“ tuo kinematografiškesnis, kad retas žaidėjas matytų reikalą jį žaisti antrą kartą. Taip, esama poros skirtingų pabaigų, bet apie jas galima tiesiog pasiskaityti. Žaidimo grafika, švelniai tariant, nėra akį glostanti. Ne per labiausiai norisi ir peržaisti visus mini-žaidimus: jie akivaizdžiai sukurti ne linksminti žaidėjus, o stumti pasakojimą į priekį.

Ko mus šiais laikais, kai apie Iraną skaitome ir kalbame kasdien, gali išmokyti „1979 Revolution“? Tuos, kas daug skaitė apie revoliucijas ir jomis domėjosi bei bent kiek nusimano apie Vidurinių Rytų istoriją ir politiką, – ne per daugiausiai. Kitus – visai nemažai. Pirmiausia – apie nevienalybę revoliucijos prigimtį ir tai, kad pačia me jos vyksme nėra savaime užkoduotų pasekmių. Nei

žmonės, nei tautos, nei šalys per naktį netampa „blogio ašimis“ (koks juokingas terminas), netampa šėtonais ir užsimanę nusimesti žiaurus režimo jungą. Tokio atvirumo kontingentiškoms (galinčioms nutikti, bet galinčioms ir nenutikti) baigtims paprasčiausiai reikalauja sąžiningas santykis su istorija ir politika.

„Cairn“ (2026, „The Game Bakers“, Prancūzija)

Kodėl žmonės lipa į kalnus? Aš, tiesą pasakius, vis dar iki galo nesuprantu. Peržaidęs „Cairn“ gal ir pajutau (būtent pajutau, ne sužinojau) šį tą daugiau šia tema, bet pagrindinė žaidimo veikėja Ava – tokia sudėtinga asmenybė, kad nežinau, kur jai iš tikrųjų geriau reikėjo keliauti: į neįkopiama Kami kalno viršūnę ar į psichoterapeuto kabinetą.

„Cairn“ – labai gražus ir labai kruopščiai sukurtas žaidimas. Kiekviena jo detalė atrodo padėta ten, kur jai ir reikia būti, kad kuo labiau prisidėtų prie kalnų peizažo ir sunkauso darbo lipti į juos. Tuo labiau kad Ava kopina (bent pirmojoje žaidimo dalyje) beveik vien rankomis ir kojomis, tarsi treniruotųjų salėje, o į gyvenimo kelionę išvyko pasiėmusi tris snikersus ir vandens buteliuką. Ir net ne tą, kuris pusantra litro. Tokios pasirošimo kelionei spragos truputį išmuša tikroviškumą iš po kojų, bet taip, taip, suprantu, čia tam, kad išteklių ieškotume pakeliui.

Jei šis žaidimas būtų filmas, tai jis būtų du filmai. Pirmasis – istorija apie alpinistę Avą ir jos gyvenimo kelionę. Ava, švelniai tariant, sutrikusi ir truputį nesveikai užsidegusi rasti kažkokią prasmę Kami viršukalnėje. Iš to, kaip atsakinėja (ar tuo labiau – neatsakinėja) į savo merginos, agento ir draugų skambučius bei žinutes, atrodo, kad labiausiai ji nori būti palikta viena su kalnu. Gal ir gerai: šio filmo pagrindinė veikėja nėra pernelyg simpatiška, žmogus, turintis daug trūkumų, ir tai prideda dramatiškumo. Patį žaidimą tai veikia dvejopai: viena vertus, niekad nežinai, ką Ava sugalvos toliau, ir tai įdomu. Kita vertus, pasak kai kurių kritikų, žaidėjui Ava gali apskritai nepatikti – pykstant ant personažo sunku įsijausti ir žaisti toliau.

Antrasis filmas – gal net ne filmas, o ilgas „YouTube“ įrašas, kaip lipama į uolas. Didžioji žaidimo dalis vis dėlto yra sunki ir keblė. Reikia labai atidžiai žiūrėti, kur statai kojas ir kabiniesi rankomis; spręsti, kada jau metas įgrežti uolinį kablį („pitoną“) ir pailsėti pakibus ant virvės; tautyti kreidą rankoms ir perdirbti šiukšles į ją; rūpintis, kad Ava nemirtų iš bado, troškulio ir šalčio; atidžiai planuoti kelią į kiekvienos uolos viršūnę. Nukristi nuo uolos labai lengva, o į ją užsiropšti – labai sunku.

Pats žaidimas taip pat balansuoja ant keteros. Su Ava žaidėjai plėtoja sudėtingą meilės ir neapykantos santykį. Kopimas kartais, ypač kai „lygio“ pereiti neišeina iš šešiolikto karto, atrodo lyg darbas – užtai pagaliau užkopus į naują uolą apima katarsis. Magiškojo realizmo elementais papuoštas kinematografiškasis „Cairn“ pasakojimas taip pat balansuoja tarp elegantiško ketvirtosios sienos atvėrimo ir visiško žaidėjo tikėjimo istorijos tikroviškumu sugriovimo.

„Still Wakes the Deep“ (2024, „The Chinese Room“, Jungtinė Karalystė)

Jei jau kalbam apie *filmiškus* žaidimus, tai jie yra britų (ne kinų) videožaidimų studijos „The Chinese Room“ specializacija. Vienas naujausių jų kūrinių, siaubo-išgyvenimo (*survival horror*) „Still Wakes the Deep“ – netgi, sakyčiau, vienas „aktyviausių“ šios studijos, mėgstamos kurti grynakraujus „vaikščiojimo simulatorius“, žaidimų.

Žaidimo siužetas – kažkas tarp Mike'o Leigh filmų ir H. P. Lovecraft'o apysakų. Praėjusio amžiaus 8-asis dešimtmetis, prie Škotijos krantų atrandami didžiuliai naftos telkiniai. Elektrikas Kameronas Maklyris, pravarde Kazas, bėgantis nuo ilgos įstatymo rankos ir ieškantis progos išlipti iš skurdo, įsidarbina jūrinėje naftos platformoje. Platformos grąžtas atsitrenkia į kažką didelio ir minkšto, ir jūros gelmėse pažadintas monstras-demonas-virusas ima versti platformos darbininkus atitinkamomis pabaisomis.

Jūrinė naftos platforma – labai keista erdvė, nes ji vienu metu yra ir visiškai atvira, ir labai klaustrofobiška. „The Deep“ išnaudoja šį ribiškumą efektyviai, kurį būtų galima pavadinti, Henry Fordo žodžiais tariant, „gali eiti kur nori, kol eisi ten, kur aš parodžiau“. Tokiu iš pažiūros atviru, bet realiai linijiniu siužetu žaidimas tikrai labai primena filmą. Kai kurie kritikai peikė būtent šį „vedžiojimą už rankos“, o man jis kaip tik patiko. Kai viskas taip baisu ir įtempta, kaip tik norisi, kad kas nors įsikibtų į parankę ir parodytų, kad visos kopėčios, kuriomis gali lipti, čia nudažytos geltonai. Bet tai gali būti susiję ir su lūkesčiais:

žinodamas, kad žaisiu „The Chinese Room“ siaubo žaidimą apie 8-ojo dešimtmečio Škotiją, atviro pasaulio niekad ir nesitikėjau.

Kaip ir Mike'o Leigh filmuose, viskas čia kartu ir tiesiai mums prieš akis, ir šiek tiek giliau, nei atrodo. Kieno metafora yra deganti ir iš lėto byranti visam pasauliui grėsmė keliančio monstro užimta naftos platforma? Gali būti, kad Margaret Thatcher laikų darbo klasės ir byrančios Britanijos socialinės sanglaudos: kaip Markas Fisheris pasakytų, mirštančių ateičių. O gali būti, kad ir pačios prie Škotijos krantų aptiktos naftos, kuri kartu daug kam, kaip Kazui, yra vienintelė viltis užsikabinti už gyvenimo ir didysis baisusis pokytis, pasaulį apkrėtusi stichija, kuri tuos besikabinančius ir praris.

O gali būti, kad „Still Wakes the Deep“ – iš tikrųjų tiesiog geras interaktyvus socialinio siaubo filmas (nominuotas aštuoniems videožaidimų BAFTA apdovanojimams ir laimėjęs tris), kurį, jei jis nebūtų videožaidimas, mieliai būčiau sužiūrėjęs kino salėje. Turiu tokį žaidimo siužeto kokybės lakmuso popierėlį: jei perėjęs žaidimą sėdžiu susimąstęs bei truputį pakylėtas ar sujudintas ir žiūriu bėgančius titrus, tai patirtis buvo gera. „Still Wakes the Deep“ titrus pažiūrėjau iki pat galo.

„Dispatch“ (2025, „AdHoc Studio“, JAV)

Esama amerikietiškos popkultūros elementų, kurių aš niekada iki galo nesuprasiu. Vienas iš jų – superherojai. Na taip, vaikystėje visi svajojome mokėti skraidyti arba šaudyti lazerio spinduliais iš akių, bet dauguma sėkmingai iš to svajonių pasaulio išaugome, ar ne? Kai superherojai peržengia šio vaikiško pasaulio ribas, įgyja suaugusiems žmonėms būdingus jausmus, rūpesčius ir dramaturgiją, visame tame reikale vis tiek lieka kažkoks „tikrojo pasaulio“ tamsai nebūdingas ir net nereikalingas svajinumas. Tarsi mane, kaip žiūrovą, skaitytoją, žaidėją, kultūros artefaktas kartu laikytų pakankamai suaugusiu vieniems dalykams, bet visišku vaiku kitiems.

Bet čia gali būti tik mano problema. Gyvename laikais, kai gebėjimas išsaugoti vaikiškumo elementus daug kam suteikia ne tik linksmybių, bet ir tokią reikalingą psichologinę paramą visiškai nevaikiškai žiauriame pasaulyje. Apskritai stebėtis dėl kažkieno vartojamos medijos formos kultūringoje kompanijoje nebeįmanoma, nuobodžiai elitistiška ir net atsiduoda bereikalingomis patyčiomis. Juk su malonumu kadais sužiūrėjau „Nuodėmių miestą“, tai ko čia kabinėjusi?

Šiaip ar taip, „Dispatch“ – labai smagus žaidimas-serialas. Šie laikai, Los Andželas, alternatyvi realybė, kurioje supergalios yra įprastas dalykas. Toje alternatyvioje realybėje, tiesa, likusios visos popkultūros nuorodos. Visai smagu pagalvoti, kaip atrodytų pasaulis, kuriame Nicki Minaj, kriptovaliutos ir „Tinder“ egzistuočiau šalia nematomų žmonių, akmens golemų ir asmenų, kurie yra pusiau šikšnosparniai.

Jūs esate Robertas Robertsonas III, dar žinomas kaip Mechamanas, – superherojus be supergalių, bet su supergalingu kostiumu. Kostiumas per vieną (ne)eilinę kovą sunaikinamas, o jums, likusiam paprastu *bachūriuku*, darbą pasiūlo „Superherojų paskirstymo tinklas“ („Superhero Dispatch Network“, SDN) – korporacija, kuri veikia kaip keistas draudimas. Turite problemų? Tapkite SDN abonentu ir mes atsiūsime superherojų, kurie visas jūsų problemas išspręs akimirksniu.

„Dispatch“ sudaro aštuonios serijos, kurios ir buvo leidžiamos kaip serialas 2025-ųjų rudenį. Pats žaidimo elementas gan sudėtingas: būti „Z komandos“, buvusių blogiukų, dispečerių ir siųsti juos į įvairias Los Andželo vietas spręsti įvairių problemų. Kitaip tariant – gan klasikinis išteklių vadybos žaidimas, įvilktas į interaktyvų pasakojimą. Buvau truputį nusivylęs, kad tas sudėtingumas nevirsdavo beveik jokiomis baismėmis už prastą pasirodymą: tiesiog kiekvienos serijos pabaigoje gaudavau įvertinimą „Jūs pasirodėte geriau nei tiek ir tiek procentų žaidėjų“. Menkas skaičius jokiomis siužetinėmis pasekmėmis nevirsdavo.

„Dispatch“ pasižymi aukšta gaminio kokybe (*production value*) ir man pirmiausia buvo įdomus kaip hibridas tarp „Netflix“ seriale ir neįpareigojančio videožaidimo. Svarbiausia teigiama reakcija – o, pasirodo, ir taip dabar jau galima daryti. Pats žanras ateityje galėtų būti labai įdomus – o gal jau ir yra, gal tik man pasirodė kažkuo naujas? Kol kas žaisliukas gražus ir linksmas. Norėčiau pažiūrėti, kaip jis atrodytų be man vis dar sunkiai įkandamos superherojų tematikos.

– TOMAS MARCINKEVIČIUS-BARONAS –

Suaugti, pasenti ir viską prisiminti

Nerecenziniai pamąstymai apie Aleksandros Kašubos prisiminimų knygas

Aleksandros Kašubos prisiminimų knygos („Tiksintis vaikas“ apie vaikystę Lietuvoje ir „Pakeliui į Ameriką“ apie pasitraukimą iš Lietuvos jaunystėje) patinka visiems, nuo jauno iki seno, jų vertės ir kokybės nei rodyti, nei apdainuoti nėra reikalo. Kašubos prisiminimų vedama, bandžiau atsekti atminties suguldymo į pasakojimą logiką. Rašau ne norėdama įvertinti, o visiškai kitu tikslu: dvi prisiminimų knygos įkvėpė galvoti apie seniai iš mados išėjusį modernizmo epochos žmogų ir jo atminties įpročius. Ir tikrai abejoju, ar tokių pasakojimų vis dar rasis mano kartai ar juolab jaunesnėms kartoms pasenus ir ėmus rašyti prisiminimus. Rasis kitokių, kitaip sukonstruotų, kitaip veikiančių. Galbūt irgi įdomių, matysime.

Skaitant Kašubos vaikystės prisiminimus man norėsi ne stebėtis tiksliai aprašomais rūmais, grafų papročiais ir vaiko išmintimi, bet pastebint detalę po detalės mėgautis modernaus (gal tiksliau būtų sakyti – modernistinio) auklėjimo ir tikrosios nebesančios modernybės vaikystės samprata. Ta samprata lyg keisčiausias pasakų gyvūnas pasirodė iš tiesų egzistavusi. Ji tūnojo dar labai neseniai gyvenusių žmonių atmintyje, galbūt rastųsi dar ir dabar gyvenančių žmonių atmintyje. Vaikystė pagal ją yra intensyvus atradimų, anaipol ne džiaugsmingų, o rimtų – tokių, kokius galima vadinti lūžiais, – metas. Viskas, kas nemalonu, šiurpu ir neįjauku, – viskas yra dar neužaugusi vaiko sąmonė, arba – kaip matyto ir beveik nesuprasto prievartavimo atveju – svetimas ir atšiaurus išorinis pasaulis, kuriam vaikas dar per gležnas.

Vaikystės sampratą įdomiausia pradėti knibinėti nuo suaugimo sampratos. Kas yra vaikas, apibrėžiama tik sugretinus su tuo, kas nebėra vaikas. Niekaip kitaip. Be to, suaugusieji šioje pirmoje knygoje yra patys įdomiausi. Suaugusieji, kurie nebijo, suaugusieji, kurie prisiima atsakomybę, kurie neplepa be reikalo, kurie neišlieja emocijų ant vaiko ir išvis jų nelieja viešai (tiek „viešai“, kad matytų savas vaikas), bet vis dėlto ir nesislepia, yra gyvi žmonės, o ne didingai vaikščiojančios figūros. Tikrieji racionalieji ir gilieji suaugusieji – taip pat nebesantys egzotiniai padarai. Kitas klausimas, ar kada nors buvę. Ar iš tiesų egzistavo toks vaiko ugdymas, kokį Kašuba aprašo, – kažkada kur nors tikrovėje, o ne mylinčioje atmintyje?

Kašubos vaikystės prisiminimų knyga yra Mėbijaus juosta, kurios viena pusė – tikrai egzistavęs ir iš tiesų patirtas modernybės apogėjui būdingas auklėjimas, o kita pusė – argi ne nuostabu! – yra to auklėjimo rezultatas: modernus žmogus, be daugelio kitų dalykų, pirmiausia jaučiantis neatšaukiamą pareigą prisiminti savo ugdytojus ir augintojus – tėvus, jų darbus, jų sukurtą aplinką kaip tobulą asmenybės formavimosi terpę. Skaitydama niekada nežinau, kuri Mėbijaus juostos plokštuma lemia tokį skaitomos detalės grožį – ar praeities vaizdų, garsų ir emocijų įspaudas, ar autorės – atsakingo modernaus žmogaus – pareiga prisiminti vaikystę teisingiausiai įmanomu būdu.

Tačiau ir tuo šis klausimas nepasibaigia – ir tai pats žaviausias dalykas. Ne vien suaugusio žmogaus sąmonė atsimeina vaikystę taip, kaip nuo mažens yra mokyta ją matyti ir įvaizdinti, bet ir toje atmintyje kiekvienas kitas suaugęs žmogus elgiasi, bendrauja taip, kaip priklauso jo amžiaus, jo išsilavinimo ir jo auklėjimo žmogui. Tėvai yra svarbiausi pirmojoje knygoje aprašyti suaugusieji. Gali būti, kad jų reakcijos ir poelgiai, jų būtent toks brandus elgesys ir manieros galiausiai yra rezultatas to, kaip jie kadaise auklėjo jų aprašytoją. Jie sukūrė ją, o ji – juos, tokius, kokią jie ją kūrė. Toks save nuo išorės trikdžių apsaugantis neišrišamai tvirtas tradicijos mazgas: tradicija, apie kurią įmanoma mąstyti ir kalbėti tik jos pačios teikiama būdais. Todėl visi Kašubos aprašyti dalykai, net ir tada, kai jie šiurpūs ir baisūs, yra harmoningi. Visi jie yra toje pasaulio vietoje, kuri jiems numatyta.

Suaugęs žmogus Kašubos vaikystės prisiminimuose neturi baimių, liguistų prierašimų, nelogiškų poelgių, kvailių sumanymų arba baisių atminčių, kurios nebūtų permąstytos ir nevėstų į gilesnį pasaulio suvokimą. Betgi visi žinome, kad turi – turi visi ir daug. Gerai žinome, daug kartų skaitėme ir girdėjome, kad ne visi vaikystėje ar ir vėliau patirti siaubai yra integruojami, apipinami prasmėmis taip kaip Kašubos atmintyje: kai, pavyzdžiui, supratus, „kaip lengva yra nužudyti“, visam gyvenimui šios galios atsižadama. Anaipol. Daug jų lieka nenušifuotų, neįklijuotų į jokią mozaiką, aštrių ir pjaunančių vos prisilietus, kartais – apipuvusių

Aleksandros Kašubos knygos „Tiksintis vaikas“ (2023) viršelis

ir purvinančių, gėdingų, prieštaraujančių bet kokiam asmenybės išgryninimui. Iš tiesų mūsų poppsichoanalitinių aiškinimų persmelkta žmogaus vizija tą įpratino sakyti ir verčia nuolat pabrėžti pamirštant vieną nuostabų dalyką, kurį Kašuba primena: atminties darbą.

Atminties darbas galingas, ir jo galia neturi nieko bendra su savęs apgaudinėjimu, o tik su diachroniniu savęs sukūrimu, kas anaipol nėra jokia apgavystė. Kašubos prisiminimus gera skaityti dėl čia rodomo atminties darbo tobulumo ir dėl atsimenamų dalykų darbės su juos pasakojančiu balsu. Tarsi kalbėtis su pasibaigusios epochos atstove, jos klausytis suprantant, kad jos pasakojimas yra jos sprendimas ir toks jos poelgis – suaugusio, visiškai susiformavusio atsakingo žmogaus poelgis, kuriam nemeluoti yra tiek pat svarbu, kiek ir nesukčiauti, o nenuslėpti visada pirmiausia reiškia paaiškinti, o ne atidengti, pašiurpinti ir pagąsdinti. Kryptingas poelgis, o ne nostalgijos chaotiškai generuojami praeities vaizdiniai. Kašubos pasakojimas apie savo asmens ugdymą(si) yra poelgis žmogaus, kurį tas prisimenamas ugdymas(is) suformavo. Poelgis, turintis aiškią struktūrą, dar aiškesnius motyvus ir kaip niekas kitas įrodantis to ugdymo(si) sėkmę.

Abiejų knygų pasakojimuose aiškiai jaučiama gyvenimo pabaigos cenzūra – ne iškupiūruojanti „nederamus“ dalykus, bet visiškai kašubiška, meninė. Tvarkingas chronologinis pasakojimas dažnai sustingsta ties vaizdu ar vizija. Kadangi vaikystės prisiminimai prasideda nuo visiškos pradžios, nuo dar sėdėti nemokančio kūdikio (nekelkime klausimo, ar įmanoma tą laiką prisiminti, Kašubos tekstui jis nesvarbus), todėl pradžioje epizodai yra tik minimaliai sujungti, perėjimų nedaug, o po to, vaiko sąmoningumui augant, jų daugėja. Suaugusio žmogaus prisiminimas apie suaugusį žmogų – jau tobulas santykis tarp sustabdyto, pakitusio laiko, kai aprašinėjama būseną (pavyzdžiui, religinio jausmo sugrįžimas gražiame gamtovaizdyje), vizija (savęs kaip juodo marmurinio namo atvirais langais vaizdavimasis), vaizdas (jos pačios ar sesers laikinų namų skurdas) ar situacija (verkiančio nepažįstamo kareivio rankos laikymas traukinyje), ir taupių netankaus pasakojimo sujungimų, tarsi pagreitintų prasukimų iki kito detalaus vaizdinio.

Krenta į akis nepaprastas aprašomų vaizdinių detalumas, bet dar labiau stebina jų jungtys. Stropiai užpildytos, bet nepernelyg ryškios, tolydų tęstinį judesį sukuriančios atminties vaizdinių jungtys. Tokios tvarkingos, kad visiškai neįtikimos. Tikrai juk – kada buvo apėmęs tas įspūdis, kas pasakė tą frazę, kas buvo pirmiau, ar tas pokalbis su X, ar kelionė į Y, – toks būtų visiškai normalus darbas su atsimenamais epizodais, ypač po kelių dešimčių metų. Tačiau šiuose tekstuose prisiminimai vienas paskui kitą tvarkingai chronologiškai surikiuojami, sujungiami ir raiškiai aprašomi. Žinoma, toks yra knygos stilius, tokia buvo autorės idėja. Tačiau ne tik – tai yra ir atminties samprata, ir gyvento gyvenimo samprata.

Tie – beje, aprašyti dailininkės – ryškūs paskiri vaizdiniai yra stropiai sujungiami perėjimais, blankesniais, ne tokiais ryškiais ir smarkiai pagreitintais epizodais. Tokiu būdu pasakojimas ima veikti, yra būtent per tas

sąsajas išjudinamas. Chronologija nėra tik sausa lygia-verčių laiko atkarpų seka, kaip sako kairologinio laiko entuziastai, chronologinė tvarka turi didžiulę aktyvavimo galią, ji išjudina, ji paskiriems vaizdams suteikia kryptį (tiesą sakant, dvi kryptis: pirmyn ir atgal) ir sąsajas. Ne prisimenamų vaizdų detalizavimas yra sudėtingiausias darbas, o jų sutvarkymas taip, kad jie matytųsi vienas kitame, skelbtų vienas apie kitą, vienas kitą vertintų, mestų vienas ant kito šešėlius ir šviesą, kalbėtųsi arba rėktų vienas ant kito ir nebeprimintų ant sienos sukabintų vaikystės ir jaunystės nuotraukų. Aleksandra Kašuba yra ypač gera pasakotoja. Pabandykime rašyti prisiminimus – tie iš mūsų (pirmiausia aš), kurie to nemokame, įsitikinsime, kad teiseina nykus nuotraukų albumas, toks, kokie rodomi užsisėdėjusiems svečiams.

Knygoje apie pasitraukimą iš Lietuvos apstulbina ypatingas glaustumas – pavyzdžiui, meilės užsimezgis ir įsiplieskimas telpa į keturis sakinius ir yra visiškai aiškus, suprantamas, rezonuoja bet kam, kas bent ką nors panašaus yra išgyvenęs. Vos keli sakiniai, tačiau jie pagrindžia visą vėlesnį tekstą, nes liudija, užtvirtina unikalų santykį, kuris paaiškina ir kitus epizodus. Be jo būtų daug sunkiau suprasti keistą dukters gimimo epizodą, kai Vytautas Kašuba susimąstęs dingsta tada, kai jo labiausiai reikia, taip pat ir daugelį kitų.

Duonos kepimas Šveicarijoje pasibaigia nesėkme (atmintyje) ir tampa ženklų to, „kiek daug dar turiu išmokti“. Pasakotoja save rodo kaip netobulą ir nepakankamą, neužbaigtą, ir epizodas tokiu būdu įgyja kryptį. Įdomu, kad lygiai tokie, kokia pasakojime yra pati Aleksandra, – nei prastesni, nei garbintini, – pasirodo ir visi kiti sutinkami žmonės. Čia jie nenužiūrėjami moralizuojančios pasakotojos žvilgsniu ir nevertinami iš išsipildžiusio žmogaus pozicijų. Skaidri pasakojimo modernybė matyti iš to, kad Kašuba pasakoja nekurdama morališkai didingo personažo. Pasakodama apie vaikystę smulkiai aprašo savo vaikiško žiaurumo priepuolį. Jaunystės prisiminimuose tas tikslumas ir nepasigražinimas matyti ne tik iš nenutylėtų „gėdingų“ nesėkmių kepančią duoną arba sunkiai įsiliejantį išievių bendruomenę dipukų stovykloje, bet ir tiesiog iš šaltos ir skaidrios introspekcijos visur, kur tik kalbama apie save. Savo gyvenimą prisimenanti moteris, lygiai kaip ir savo gyvenimą gyvenusi moteris, yra gyvas žmogus, ne paradigmas. Tai leidžia ir kitus žmones matyti kaip žmones, o ne simbolius, ne pasaulio gėrio ir blogio apraiškas.

Kaip pati pasakotoja elgtųsi, taip ir tie žmonės elgiasi – taip, kaip tuo metu gali ir nusprendžia. Stengiasi padėti, kartais pavyksta, kartais ne, kartais susipainioja, suklysta ir dėl to netampa nei priešais, nei kokiais nors neigiamais pavyzdžiais. Ir todėl pasaulis yra pilnas žmonių: vairuotojas Insbruke, atsitiktinai sutiktas lietuvis Dresdene ir daugelis kitų padėjo išgyventi ir susiorientuoti, o nedraugiška kompanija pabėgėlių stovykloje – tiesiog siek tiek kitokie žmonės ypatingoje situacijoje. Vėlgį jau minėta prisimenama situacija, kai naktį traukinyje Aleksandra paėmė ir laikė iš karo grįžtančio verkiančio kareivio ranką, – glausta, sukrečianti naratyvinė visuma, visiškai užbaigta detalė. Puikiai papasakota, taip, bet pirmiausia – Aleksandra drįso žiūrėti į tą kareivį, pajėgė ne tik pamatyti, bet ir parodyti empatiją, leisti laikyti jos ranką. Tada – nešiojosi tą epizodą iki pat gyvenimo pabaigos, greičiausiai jį tobulino, įreikšmino ir galiausiai surašė ne kaip pasakojimą apie save, bet kaip pasakojimą apie žmones, apie santykio galimybes. Būtent tai – pirmame plane ne „aš“, o santykis (kuriame renkuosi dalyvauti arba ne) – yra suaugusio žmogaus kalbėjimas.

Abi prisiminimų knygos yra modernybės epochos paminklai – epochos, kurioje buvo įmanoma, norima ir sveikintina suaugti. Suaugti, žinoma, ne pagal vieną modelį. Įvairių žmonių suaugimas skiriasi ne tik išmoktais amatais ar išugdytais gebėjimais – skiriasi labai daug kuo. Suaugti tereiškia skirtis nuo vaiko savo poelgių aiškumu ir suprantamumu. Kašubos pasakojimas apie auklėjimą, augimą ir suaugimą yra tobulai modernistinis tuo požiūriu, kad leidžia mums užčiuopti modernybės sąvokas ir sampratas tarsi gyvas ir tebesančias. Žinoma, ir dabar norėtumėsi tokio atminties darbo senatvėje ir tokios prisiminimų raiškos. Bet daugumai mūsų visa tai bus visai kitaip. Ir tai irgi gerai.

– JURGA JONUTYTĖ –

DAVID REMNICK

Salmano Rushdie iššūkis

Amerikiečių žurnalisto, rašytojo, redaktoriaus Davido Remnicko straipsnis *The Defiance of Salman Rushdie* žurnale „The New Yorker“ išspausdintas 2023 m. vasarį, praėjus pusmečiui po tik per plauką fatališkai nesibaigusio pasikėsimo į garsų indų kilmės britų rašytoją. 2022 m. rugpjūčio 12 d. priešpiečiu Salmana Rushdie, besirengiantį kalbėti Šatokvos miestelio (Niujorko valstijoje) edukacijos centro renginyje, salės scenoje užpuolė ir peiliu subadė Libano ir JAV pilietybes turintis 24-erių Hadi Mataras. Jis sužeidė ir Rushdie mėginusį gelbėti pokalbio moderatorių Henry Reese'ą, steigėją organizacijos, padedančios dėl rašymo iš savo šalių priverstiems emigruoti rašytojams. Paradoksalu, kad Rushdie ketino kalbėti apie Jungtines Valstijas kaip saugų prieglobstį persekiojamiems autoriams. Pasikėsinimą išgyvenęs, bet dešinės akies netekęs ir su suluošinta kaire ranka likęs Rushdie tragišką incidentą vėliau aprašė autobiografinėje knygoje „Peilis: apmąstymai po pasikėsimo nužudyti“ (2024).

Kai praėjusią vasarą Salmanui Rushdie sukako 75-eri, jis turėjo pagrindo tikėti, kad pasikėsimo į jo gyvybę grėsmė jau praėjusi. Dar 1989 metais, Šv. Valentino dieną, Irano aukščiausiasis vadovas ajatola Ruhollah Khomeini Rushdie romaną „Šėtoniškos eilės“ paskelbė šventvagišku ir išleido fatvą su priesaku įvykdyti mirties bausmę jo autoriui ir „visiems, susijusiems su romano leidyba“. Londone gyvenęs Rushdie kitą dešimtmetį praleido slapstydamsis, nuolat saugomas policijos. Tačiau 2000-aisiais įsikūręs Niujorke gyveno laisvai, atkakliai atsisakinėdamas apsaugos. Atsisakydamas būti įbauginamas.

Bet būta laikų, kai šis nuolatinis pavojus akivaizdžiai išryškėdavo, ir ne tik beprotiškose interneto platybėse. 2012 metų rudenį, per kasmetinį pasaulio lyderių susitikimą Jungtinėse Tautose, dalyvavau nedideliame žurnalistų susitikime su Irano prezidentu Mahmoudu Ahmadinejadu ir paklausiau jo, ar jau atšaukta vieno [valstybinio] iraniečių fondo kelių milijonų dolerių premija, pažadėta už Rushdie galvą. Ahmadinejadas piktdžiugiškai šyptelėjo. „Salmanas Rushdie... kur jis dabar? – atsakė jis. – Apie jį nieko negirdėti. Ar jis Jungtinėse Valstijose? Jeigu jis JAV, neturėtumėte to skelbti – dėl jo paties saugumo.“

Kitais metais Ahmadinejadas neteko pareigų ir prarado mulų palankumą. Rushdie ir toliau gyveno kaip laisvas žmogus. Metai bėgo. Jis rašė knygą po knygos, mokė, skaitė paskaitas, keliavo, susitikinėjo su skaitytojais, tuokėsi, skyrėsi ir tapo neatsiejama miesto, tapusio jo naujaisiais namais, dalimi. Jei kada panūsdavo tapt neatpažįstamas, užsimaukšlindavo beisbolo kepuraitė.

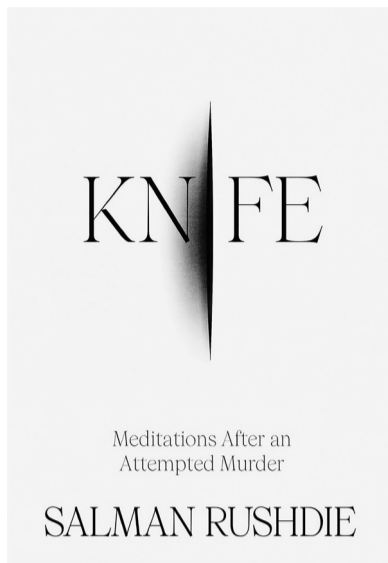
Prisimindamas pirmuosius kelis mėnesius Niujorke, Rushdie man pasakojo: „Žmonės bijojo būti šalia manęs. Maniau, vienintelis būdas padaryti tam galą – elgtis taip, lyg nieko nebijočiau. Turiu jiems parodyti, kad nėra ko bijoti.“ Vieną vakarą su savo agentu ir draugu Andrew Wylie jis nuėjo pavakarieniauti į ekstravagantiškai ryškų restoraną Ist Hamptone. „Ar neturėtume visi išsigąsti ir nešdintis iš restorano?“ – pasiteiravo prie jų staliuko stabelėjęs dailininkas Ericas Fischlis. „Aš tai vakarieniauju, – atsakęs Rushdie. – O jūs darykit, kaip išmanot.“

Fischlis nenorėjo įgelti, bet spaudoje kartais pasigirdavo pašaičių gaidelių dėl Rushdie „nenuilstamo dalyvavimo naktiniame Niujorko gyvenime“. Buvo manančių, kad jam derėtų laikytis santūriau, turint omeny keblaką jo padėtį. Ar Solženicynas būtų lipęs į sceną su Bono arba šokęs kiauřą naktį [garsenybių] klube „Moomba“?

Likti nuošalėje Rushdie būtų reiškę kapituliaciją. Jis buvo visuomeniškas žmogus ir ketino gyventi taip, kaip jam patinka. Fatvą net bandė sukarikatūrinti. Prieš šešetą metų Rushdie suvaidino save patį situacijų komedijos „Pažabok savo entuziazmą“ epizode, kuriame Larry Davidas [serialo režisierius, kuriantis autofikciją], reklamuodamas būsimą savo miuziklą „Fatva!“, sulaukia Irano grasinimų už ajatolos pamėgdžiojimą. Davidas įsibaiminęs, bet Rushdie personažas jį patikina, kad gyvenimas su mirties nuosprendžiu ne tik „baugina“, bet ir daro vyrą patrauklų moterims. „Tai jau ne visai tu, fatva tave apgaubia lyg kokios seksualios fejū dulkės!“ – aiškina jis.

Kiekvienu viešu gestu Rushdie, rodė, buvo pasiryžęs parodyti, kad jis ne tik išgyvens, bet ir klestės – tiek prie rašomojo stalo, tiek mieste. „Nebuvo tokio dalyko kaip visiškas saugumas, – teigė jis trečiuoju asmeniu rašytuose atsiminimuose „Džozefas Antonas“ (2012). – Tik įvairaus lygio nesaugumas. Jam teks išmokti su tuo susigyventi.“ Rushdie puikiai suvokė, kad jam pražudyti nereikės koordinuotų Islamo revoliucinės gvardijos ar „Hezbollah“ pastangų; šią užduotį lengvai galėtų atlikti bet kuris kuoktelėjęs vienišius. „Bet man ėmė atrodyti, kad visa tai nutiko kadų kadaise ir kad pasaulis sukasi toliau“, – prisipažino jis man.

[...]

Salmano Rushdie knygos „Peilis: apmąstymai po pasikėsimo nužudyti“ (2024) viršelis

Rushdie užaugo Bombėjuje, viloje ant kalvos šlaito su vaizdu į Arabijos jūrą. Šeima – pasaulietiški musulmonai. Turtingi, nors laikui bėgant turtas menko. Salmano tėvas buvo tekstilės manufaktūrininkas su, anot sūnaus, „keturmečiam vaikui“ būdinga verslo nuovoka. Vis dėlto, nepaisant trūkumų, Rushdie tėvas jam skaitydavo „didžiuosius Rytų stebuklų pasakojimus“, tarp jų – Šecherazados „Tūkstančio ir vienos nakties“ istorijas, sanskritiškas „Pančatantrės“ pasakėčias apie gyvūnus ir „Hamzos epą“ apie legendinius pranašo Mahometo dėdes Emyro Hamzos žygdarbius. Salmanas tapo apstėtas istorijų; jam tai buvo brangiausias palikimas. Nesuskaičiuojamas valandas jis praleisdavo vietiniame knygyne „Skaitytojų rojus“. Ilgainiui prarijo du didžiuosius sanskrito epus – „Ramajaną“ ir „Mahabharatą“, graikų ir romėnų mitus ir Berčio Vusterio ir Dživso [britų rašytojo P. G. Wodehouse'o komiškų pasakojimų serijos herojų] nuotykius.

Jaunajam Rushdie nieko nebuvo šventa, net ir religinės kilmės istorijos, nors iš dalies jis jomis visomis tikėjo. Ypač jį žavėjo tradiciniai politeistiniai pasakojimai, kuriuose dievai elgiasi netinkamai, keistai, juokingai. Jį pakerėjo hinduistų Pieno vandenyno plakimo (*Samudra Manthan*) mitas, kuriame dievai ir demonai plaka kosminį vandenyną, idant žvaigždės išskirtų amrių – nemirtingumo nektarą. Salmanas žvelgdavęs į naktinį dangų ir įsivaizduodavęs, kaip nektaras liejasi link jo. „Jei išsižiosiu, – sakydavęs jis sau, – koks lašelis gal įkris į burną, ir aš irgi tapsiu nemirtingas.“

Vėliau Rushdie mokėsi ir iš sakinio pasakojimo tradicijos. Kelionės po Keralos valstiją Pietų Indijoje metu jis klausėsi profesionalių pasakotojų, kurie porindavo istorijas minioms lauke susibūrusių žmonių: šie, susimokėję po kelias rupijas, sėdomis ant žemės klausydavosi valandų valandas. Rushdie ypač domino minėtų pasakotojų stilius: improvizacinis, su nuokrypiais ir užuolankomis. „Savo rankose jie laiko tris keturis pasakojimo kamuolius ir jais be paliovos žongliuoja“, – sakė jis. Tai irgi davė peno vaizduotei ir – galiausiai – leido suvokti romano galimybes.

Trylikametį Rushdie išsiuntė į šimtmečių senumo britų internatinę mokyklą Ragbyje. Tais laikais, kaip suprato vėliau, internato auklėtinis galėjo padaryti tris klaidas: būti užsienietis, prastas sportininkas. Jis padarė visas tris. Studijuodamas universitete neabejotinai buvo laimingesnis. Kembridžo Karaliaus koledže jis kelis kartus susitiko su E. M. Forsteriu, romanų „Hovardo namai“ ir „Kelias į Indiją“ autoriumi. „Išgirdęs, kad noriu tapti rašytoju, jis manė entuziastingai padaršino, – pasakojo man Rushdie. – Ir pasakė tai, ką labai branginu: kad, jo įsitikinimu, didįjį Indijos romaną parašys indas, turintis vakarietišką išsilavinimą.“

„Aš be galo žaviuosiu „Keliu į Indiją“, nes tai buvo antikononijinė knyga tais laikais, kai antikononizmas anaipol nebuvo madingas, – tęsė Rushdie. – Kam aš, sakykim, priešinausi, tai forsteriškai anglų kalbai, kuri yra itin rami ir preciziška. Man atrodė: jei ir yra koks dalykas, nebūdingas Indijai, tai ramumas. Indija įsikarščiausi, triukšminga, perpildyta, besaikė. Kaip tokiai atrasti kalbą?“

Universitete Rushdie studijavo istoriją, ypač domėjosi Indijos, Jungtinių Valstijų ir islamo istorija. Studijuodamas perskaitė apie „šėtoniškas eiles“ – epizodą, kuriame pranašas Mahometas („vienas iš didžiųjų pasaulio istorijos genijų“, – po daugelio metų rašė Rushdie), kaip teigiama, apgautas šėtono paskelbęs apie trijų deivių garbinimą; netrukus, arkangelui Gabrieliui atskleidus šią apgaulę, pranašas pakeitė nuomonę ir šios eilutės buvusios ištrintos iš šventųjų raštų. Ši istorija sukėlė daugybę klausimų. Buvo teigiama, kad eilės apie tris deives iš pradžių

buvusios populiarios Mekoje, tad kodėl jos atmetos? Ar dėl to, kad apie moteris? Gal Mahometas buvo suartėjęs su politeizmu, dėl ko „apreiskimas“ tapo klaidingas ir šėtoniškas? „Pamaniau, puiki istorija, – pasakojo Rushdie. – Įsitikinau jos puikumu vėliau.“ Kol kas ją pasidėjo į stalčių.

Baigęs Kembridžą, Rushdie persikėlė į Londoną ir ėmėsi rašytojo amato. Romanus ir apsakymus jis kurdė drauge su entuziastingomis būsimų savo veikalų recenzijomis, teikusiomis, kaip vėliau apibūdino, „trumpalaikę, onanistinę paguodą, kurią dažniausiai lydėdavo gėdos jausmas“. Daug barškinimo mašinėlė, redagavimo ir – slėpimo į stalčių. Vienas romanas, „Antagonistas“, buvo stipriai paveiktas Thomo Pynchono, užtat antraeilis jo veikėjas buvo Salymas Sinajis, gimęs 1947 metų rugpjūčio 15 dienos vidurnaktį, Indijos nepriklausomybės paskelbimo metu [vėliau jis tapo romano „Vidurnakčio vaikai“ pagrindiniu personažu]. Kita nesėkmė – romanas „Madam Rama“, nukreiptas prieš Indirą Gandhi, Indijoje įvedusią nepaprastą padėtį. Pirmasis Rushdie išleistas romanas – *Grimus* (1975) – buvo mokslinė fantastika, paremta vieno XII amžiaus sufijaus alegorine poema „Paukščių susibūrimas“. Nors knyga pelnė gerbėjų, tarp jų – ir Ursulą K. Le Guin, recenzijos buvo šaltokos, o pardavimo rezultatai menki.

Šį užsitęsusių mokymosi laikotarpį Rushdie, kaip ir F. Scottui Fitzgeraldui, Josephui Helleriui ar Donui DeLillo, teko kompensuoti darbu reklamos srityje. Jis rašė tekstus, kuriais liaupsino „Daily Mirror“, lipniosios juostos ir šokoladinių batonėlių privalumus. Toks darbas jam buvęs lengvas. Jis visada jautė silpnę žodžių žaismui, aliteracijoms, humoristiniams eilėraštukams ir visokiausio pobūdžio kalambūrams. [...]

Tačiau reklama vargu bau buvo Rushdie gyvenimo tikslas, todėl dabar jis ėmėsi „viskas arba nieko“ projekto. Jis išvyko ilgon kelionėn į Indiją – kad begalinėm kelionėm autobusu ir neišsemiamais pašnekesiais vėl pasinertų į subkontinentą. Tai kažin ką atgaivino; kaip sakė pats, „pasaulis jį vėl užplūdo“. Čia gaudė ta ugninga ir triukšminga – bombėjiška anglų kalba, kurios jis ieškojo. 1981-aisiais trisdešimt trejų Rushdie išleido „Vidurnakčio vaikus“ – autobiografinį nacionalinį epą apie Bombėjų ir pokolonijinės Indijos iškilimą. [...]

„Vidurnakčio vaikai“ – tai pribloškiančios gausybės, magijos ir mitologijos kupinas romanas. Salymas sužino, kad tuo pat metu kaip ir jis gimė tūkstantis kitų vaikų ir kad šie tūkstantis ir vienas pasakotojas sudaro didžiulę subkontinentinę Šecherazadą. Salymas telepatiškai persiima be galo įvairialypės pokolonijinės tautos su visais jos įtrūkais ir konfliktais balsų kakofonija: „[...] buvau radijo imtuvas ir galėjau juos pagarsinti ar pritildyti, galėjau pasirinkti atskirus balsus; valios pastangomis galėjau netgi išjungti savo neseniai aptiktą vidinę ausį“ (vertė D. Žalytė).

Romaną kaipmat pripažino klasika. „Savo rankose laikome epą, – „Times“ žurnale rašė Johnas Leonardas. – Akivaizdu, kad lygintinas su Güntherio Grasso „Skardiniu būgneliu“ ir Gabrielio Garcijos Márquezo „Šimtu metų vienvėdis“ [...]

„Vidurnakčio vaikai“ ir ne mažiau ekstravagantiškas jų įpėdinis – romanas „Gėda“, kurio veiksmas vyksta šalyje, kuri „ne visai“ Pakistanas, sugebėjo įsiutinti Indijos ir Pakistano lyderius – Indirą Gandhi padavė Rushdie ir jo leidėją Jonathaną Cape'ą į teismą dėl šmeižto; „Gėda“ buvo uždrausta Muhammado Zia-ul-Haqo valdomame Pakistane, – tačiau politika toli gražu ne vienintelė priežastis, kodėl jo pavyzdys buvo toks išlaisvinantis. Iš Milano Kunderos Rushdie perėmė mintį, kad šiuolaikinio romano istorija kilusi iš dviejų skirtingų XVIII amžiaus srovių: Samuelio Richardsono „Klarisos“ realizmo ir Laurence'o Sterne'o „Tristramo Šendžio“ keistumo bei nerealamo; Rushdie linko prie pastarosios, labiau fantastinės, mažiau paplitusios tradicijos. Jaunystės skaitymai vėliau nuvedė prie Franco Kafkos, Jameso Joyce'o, Italo Calvino, Isaaco Bashevio Singerio ir Michailo Bulgakovo, kurie visi rėmėsi pasakomis, alegorijomis ir vietinėmis mitologijomis, idant sukurtų savo „groteskiškus, žaidybinius, komiškus, ekscentriškus“ tekstus.

[...]

„Šėtoniškos eilės“ pasirodė 1988 metų rugsėjį. Jau anksčiau įsiutinęs Indirą Gandhi ir generolą Zia-ul-Haqą, Rushdie nutuokė, kad savo požiūriu į islamo istoriją ir įvairias religines metaforas jis gali įžeisti ir kai kuriuos musulmonų dvasininkus. Pranašas vaizduojamas kaip netobulas, bet nuoširdus, drąsus persekiojimo akivaizdoje. Šiaip ar taip, religija romane nedominuoja. Didžiąją dalimi jis apie tapatybę šiuolaikiniame migracijos apimtam pasaulyje. „Šėtoniškas eiles“ Rushdie vadino „meilės

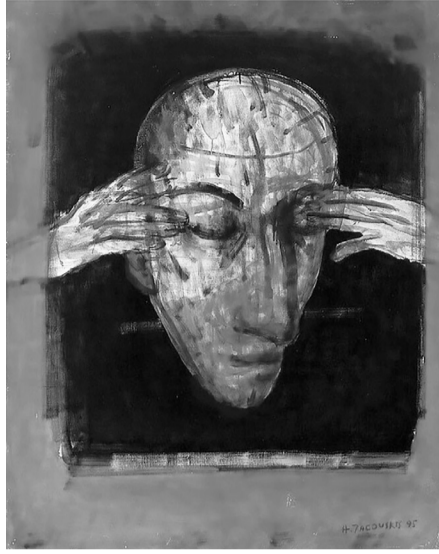
Iš bloknoto (66)

Pakviesta į Adomo Jacovskio parodą „(ne)retrospektyva“ ne tik apsidžiaugiau, bet ir gerokai nustebau. Pastaraisiais metais sutiktas kur nors parodoje, teatre ar tiesiog gatvėje ir paklaustas, ką beveikiąs, kaip sekasi, dažniausiai niūrokai atsakydavo: „A, nieko... Bandau vėl tapti tapytoju, kasdien ateinu į dirbtuvę, bandau piešti, matau, kad neišeina, tada apsiirengiu ir einu gerti kavos kur nors į Senamiestį.“ Taip, daug kartų mačiau Adomą Vilniaus gatvėje prie vienos ar kitos jo mėgstamos kavinės šiltuoju metų laiku. Bet kas jau kas, jeigu ne Adomas Jacovskis visuomet buvo ir yra tapytojas?!

Pažvelkim atgal. Susipažinom labai seniai, Adomo studijų metais. Kartą, pamenu, su Adomu ir jaunaisiais „kinošnikais“ sėdėjom „Neringoje“ po palme ir juokavom. Man, jau grįžusiai iš Maskvos po studijų, rūpėjo paklausti, kokią sritį jis pasirinko, kas dėsto scenografiją, ir tada jis netikėtai atvirai pasakė, kad norėjo studijuoti tapybą, o pateko į scenografiją ir kaip tik dabar galvoja apie kursinį darbą – „Otelą“, neranda sprendimo, bet tai, ką siūlo kurso vadovas – pastatyti didžiulę lovą scenos viduryje! – jam visiškai nepriimtina. Aš, turėjusi puikius dailės istorijos dėstytojus (vienas iš jų – Nikolajus Tarabukinas, daug laiko dirbęs su Vsevolodu Mejerholdu), iš karto supratau Adomo nusivylimą ir pyktį: jis neis pramintais takeliais. Ir niekada nėjo. O dėl tapybos tai, sakyčiau, nebūtina žiūrėti tik į jo grynąją tapybą, pakanka įdėmiai peržvelgti scenografijos eskizus knygoje „Adomas Jacovskis“ (2008), kad suprastum, jog savo matymu, jutimu ir mąstymu jis yra tapytojas. Ir ne tik tapytojas, bet ir grafikas, o gal net ir architektas. Štai tik keletas jo nuostabiai sumanytų, kūrybos amplitudę liudijančių scenovaizdžių – „Katė už durų“ (1980), „Tėvynės ilgesio dainos“ (1984), „Makbetas“ (1989, 1995), „Vasarvidžio nakties sapnas“ (1998), „Šventasis pavasaris“ (2000), „Edipas karalius“ (1998), „Karalienė Bona“ (2002), o kur dar mūsų nematyti, sukurti svečiose šalyse – Rusijoje, Italijoje, Kinijoje ar Izraelyje? Apie Adomo scenografiją, jo teatrą galima labai daug ką pasakyti. Ta tema būtų neišsemiamą.

Kur kas sudėtingiau man kalbėti apie Adomo tapybą, sutelktą parodoje „(ne)retrospektyva“. Čia mus pasitinka ankstyvieji darbai ir septyni patys naujausi, nutapyti po ilgokos pertraukos 2025–2026 metais. Neabejoju, kad ne viena iš Adomo drobių saugoma įvairių šalių muziejuose, asmeniniuose fonduose (ir aš džiaugiuosi turėdama vieną mįslingą „Galvą“). Bet tai, kas pateko į aptariamą ekspoziciją, su kaupu atspindi dailininko kelią, jo braižo tarsi nežymius, bet reikšmingus pokyčius, ieškojimus, kaip pilniau, emocingiau išreikšti susitelkiančias mintis pasirinkta tema. Juk visi darbai (gal išskyrus studijų metų „realistiš“ autportretą su cigarete dantyse, Eimunto Nekrošiaus ir aktorių grupinį portretą ir dar keletą ankstesnių), didesnės ar mažesnės apimties jie būtų, yra skaudūs filosofiniai apmąstymai apie Žmogų, jo lemtį, vidinį pasaulį.

Adomo tapyboje nėra apčiuopiamo laiko, konkrečios veiksmo vietos, lengvai atpažįstamų personažų (nors dažname gali nujauti patį dailininką ar jo šeimos narių bruožus), juo labiau – individualizuotų charakterių. Jo Žmogus pasirinko numanomą, apibendrintą biblinio personažo pavidalą ar formą. Užsisklendusio, susikaupusio, nekontaktuojančio su pasauliu. Pradžioje tai buvo tiesiog galva, dailininko pavadinta sąlygiškai – Veidas, Žiūrintis į tave, Veidas geltoname fone, Spalvotas profilis, Ant plokštumos gulinti galva ir panašiai, galva, jau patyrusi

Adomas Jacovskis. Juodas kvadratas. 1995

visą kančių kelią ir tapusi to tragiško kelio liudytoja. O vėliau Adomo drobėse, regis, dažniau vaizduojama visa figūra, subtiliai perteikta vos pastebima charakteringa stovėsena ar judesiu išreiškianti savo esmę: „Angelas juodu sparnu“, „Vandens nešėjas“, „Kelijantis Orient po juodu mėnuliu“, „Laukiantis lietaus“, „Moteris smėlynuose“. Įkvėpti rūsčių ir poetiškų Biblijos pasakojimų ir savos gyvenimo patirties, Adomo darbai tarsi kviečia juos apmąstyti, išjausti galbūt atrandant savo interpretacijos ar suvokimo variantą.

Bibliniai siužetai Adomo nepasakojami, neilustruojami, jie greičiau nujaučiami. Figūrą, galvą ar veidą dailininkas pateikia skirtinguose fonuose. Ypatingus ritualinius veiksmus, ženklus įvairių metų drobėse, tokiose kaip „Septyni“, „Juodas kvadratas“, „Malda“, „Balta-raudona“ ir kt., atlieka plaštakos, kartu su vaizduojamu personažu kenčiančios, klausiančios, išsigandusios, nustebusios. Figūras ir Galvas matome raudoname, juodame, dažnai – neramiame ochriniame dykumų smėlio fone. Nėra čia dangaus. Visas fonas – dykuma, kaip žemė ir sykiu erdvė, išsaugojusi daugybę žmonijos būties liudijimų, prisiminimų, įvaizdžių. Dažnoje drobėje fono dykumą kerta platokos, laisva ranka paviguotos, apie grėsmę ar draudimą perspėjančios raudonos arba juodos horizonto linijos. Visi dailininko teikiami ženklai kalba, ir kiekvienas žiūrėtojas juos gali skaityti, jausti, girdėti skirtingai. Prie kiekvieno darbo priėjęs tarsi pasineri į dailininko dosniai pateiktą apmąstymų lauką.

Norėtusi, kad kiekvienas iš tų darbų turėtų savo erdvę, kaip kad MO muziejuje buvo eksponuotas ir puikiai apšviestas „Laukiantis lietaus“. „Titaniko“ salėje šiek tiek ankštoka, bet kai po parodos atidarymo, į kurią buvo susirinkę daugybė žmonių, nuėjom ten su drauge vieną skaisčių rytą – patyrėm tikrą malonumą! Salėje buvo tylu, pro langus švietė pavasaris, todėl Adomo tapyti Veidai atrodė gyvi, dykumų fonai virpėjo, tarsi spinduliavo. Pridursiu, kad pavyko išleisti puikų, turiningą katalogą „Adomas Jacovskis. Tapyba ir keli eskizai“ su Antano Andrijausko prakalba.

Laikas bėga greitai, tempas ir ritmai lėtėja, tad ir įdomių įspūdžių sukaupti darosi vis sunkiau, o ir ne apie viską norisi galvoti, rašyti. Ypač sudėtingi darosi santykiai su teatru. Mano akyse jis tolsta, blanksta, gūžiasi. Labai retai pamatai spektaklį, kuris sujaudina ir išlieka

atminty. (Tiesa, neseniai Oskaro Koršunovo režisuotoje Ibseno „Laukinėje antyje“ iki ašarų sujaudino Hedvigą vaidinusi jaunutė aktorė Inga Juškevičiūtė ir Gintautė Rusteikaitė. O kiek vėliau ir Roberto Wilsono talentingos režisūrinės improvizacijos ir svaiginanti estetika Oskaro Milašiaus „Septynių vienetų“ tema.) Todėl ir jaunosios kartos aktorių niekaip negali įsidėmėti, išskirti. Va visai neseniai nuėjau pasižiūrėti Antano Obcarsko Kroatijoje, Zagrebo jaunimo teatre, realizuoto spektaklio „Rūgštis“. Viena ryškiausių šiandienos kroatų dramaturgių Tena Štivičić kelia iš tikrųjų aktualią, bet retai viešai svarstomą skaudžią kūrybinio organizmo, šiuokart – teatro trupės ir jo vadovo santykių problemą. Talentingas, visų dievinamas, jau ir genijumi vadinamas režisierius subrandina ir įtvirtina trupę, bet ilgainiui kolektyvo šlovė gęsta, nes tarpusavio santykiai tampa sudėtingi, dievinamasis leidžia sau nepateisinamą elgesį su trupės nariais, išžiobia nepakantumą vienų kitiems ir būtinybę skirtis. Pati istorija atrodo girdėta ir atpažįstama, bet svarbiausia čia – charakteriai. Ypač svarbus pagrindinis personažas. Bet aktorai, galėjusio suvaidinti tokį ypatingą vaidmenį, tokį vyrą, teatre neatsirado, ir pjesės scenoje prarado ne tik reikšmingumą, bet ir įdomumą. Po spektaklio – skysti mandagumo plojimai aktoriams. O žiūrovai ir vėl išeina nukabinę galvas. Spektaklio programėlės nebuvo, todėl jokių pavardžių paminėti negaliu.

Gavau nusipirkti baltarusių autorės Evos Viežnavic pas mus jau išgirtą knygą „Ko ateini, vilke?“. Skaitydama be perstojo stebėjaisi nenusakomai išradingu Jurgitos Jasponytės-Burokienės vertimu, kuriame tarsi atpažįsti mūsų rytų aukštaičių (?) tarmes ir keisčiausius naujadarus. Viršelyje panaudotas baltarusių menininko Maksimo Osipau kūrinys „Kodėl tu mane atlikai?“ – paklausė Žygdarbis Didvyrio“. Minėtame paveiksle matome liaudiškai apsirengusią senutę, laikanti raudoną virvę priristą bausių slibiną. Ir visas pasakojimas, šimtametė Baltarusijos gyvavimo istorija, nedidukėje knygelėje perteiktas tos senutės – žolininkės raganautojos ir būrėjos – lūpomis, pridėdant ir jos išaugintos anūkės Rynos perpasakojimus, kurie atskleidžia daug nežinotos šurprios tiesos apie mūsų kaimynų gyvenimą nuo XX amžiaus pradžios iki šių dienų. Kalba čia labai savita, paprasta, šiuurkšti ir absoliučiai atvira. Slegiančiame realybės fone iškyla ypatingi, kartais šiuurpūs poetiniai vaizdai – žmonės supančių, maitinančių ir skandinančių pelkių, tankaus, gūdaus ir sykiu saugančio miško, krauju paplūdusių žuodmų žydų namų, paslaptingo Baltųjų stulpų šulinio ir daugybė kitų. Ir niekas čia nenuslėpta – nei apie save, nei apie artimuosius, nei apie kaimą, kuriame gyvena. Būtent toj nedidelėj terpėj, iš arti ją tyrinėjant, atsiskleidžia visas sovietmečio ir karų košmaras, visos, regis, nepakečiamos skriaudos. Bet pasakotojų balsas tvirtas, tikras, nieko nenuduodantis, nedangstantis, nedejuojantis. Nesulaukysiu nepacitavusi puikios Mariaus Buroko teksto knygos viršelyje: „Kaip į vos daugiau nei šimtą puslapių sutalpinti šimtą metų istorijos, devynias santvarkas, miško ir pelkių dvasias, raganavimą, kartų kaitas ir konfliktus, susitaikymą su savimi? Autorė užmaišo svaiginantį juodojo humoro ir magiškojo realizmo, tarmybių ir naujakalbės, istorijos ir mitologijos viralą ir patiekia jį mums. Neįtikėtinai talpi, kvapą gniaužianti knyga.“

– AUDRONĖ GIRDZIJAUSKAITĖ –

Paramos koncertas

Bažnytėlei tų metų pavasarį sukako trys šimtai metų. Prieš tai jos vietoj stovėjo kelios medinukės, skirtingais šimtmečiais sudegusios iki pamatų. Dabartinė gal priminė senąsias – prastai apšviesta, mažais langeliais, menkai praleidžiančiais šviesą, kaip ir pridera pamaldžiai nuteikti privalančiai vietai. Choro vadovas ir tuo pat metu dirigentas pirmiausia nusilenkė, o paskui mostelėjo batuta į galinę sieną, ant kurios kabėjo maišas. Galėjo to ir nedaryti, visi čia susirinkusieji žinojo, kam jis skirtas. Juk ne veltui prie įėjimo kabėjo užrašas: „Paramos koncertas“. Nebus pinigų – nebus restauracijos. Ponai iš miesto įvardijo tokias sumas, kad vietos bendruomenei net žandikauliai atvipo. Taigi, mieli vietiniai irgi ponai ir inteligentai, papurtykit pinigines, – kultūringai akis badė paramos koncertas. Vietiniai, dvasingai į skliautą įbedę akis (negi žiūrėsi į pinigų reikalaujantį maišą ar apipelijusias sienas?), klausėsi muzikos, prie kurios prisijungė prasidėjęs lietus. Jis ošė, barbeno į langelius, tarsi tūkstantis pianistų lašų pirštais bėgiotų čerpių klavišais.

Gamta ir dvasia susiliejo.

Dirigentas dirigavo orkestrui ir lietuvi, mąstydamas apie Pradžios knygos žodžius, kad žmogui atiduota valdžia visoj žemėj. Priekyje sėdinti senutė atsiduso: „Dangus, tikras dangus“, – ir tik ją prilaikanti anūkė, žinanti apie močiutės visišką kurtumą, į ją pažvairakiavo.

Vanduo kaip muzika liejosi visur: ant stogo ir sienų, smelkėsi pro mažus ir didelius plyšius. Kai kur pasirodė vandens dėmės, susiliedamos su apipelijusiais sienų plotais ir tarsi piešdamos naujus nepažįstamų teritorijų žemėlapius.

Ant dešinėsios sienos prie lubų išryškėjo kelios didesnės dėmės. Iš jų niro tarsi koks gyvūnas, sakykim, meškiuko ausys ir snukis, galva, valiūkiškai pakreipta į šoną. Meškiuko kontūras plėtėsi, aiškėjo ir ryškėjo. Pirmoje eilėje sėdinti močiutė vis rodė dėmes vaikaitei, bet šioji kaip ir visi kiti koncerto klausytojai, užburti muzikos, į jas nekrepė dėmesio, tik vis bandė prispausti senolės rankas prie kelių. Tikras vargas, kai seni žmonės taip nukvanka, kad nesupranta išsišokantys.

Vanduo vis bėgo, sėmė į muziką ir sakralią dvasią įsijautusių klausytojų ir muzikantų pėdas, kelius ir patogiai

ant šimtamečių suolų įtaisytus sėdmenis, maloniai ant kelių išvyniotus pilvus, gerai prikimštus prieš koncertą ir dabar liūliuojančius paskui klavesino ir violončelės taktą. Vanduo kilo tarsi per pavasarinį potvynį, bažnytėlės viduje plaukiojo koncerto programėlės ir natos. Kiek sutrikę muzikantai stengėsi groti be natų. Keli iš jų atsistojo, kad smuikai nesušlaptų. Violončelės ir kontrabosai griežė po vandeniu. Kad geriau juos girdėtų, kai kurie klausytojai panėrė ausis.

Kai vanduo apsėmė ir stovinčius muzikantus ir tik batutos galiukas kartais, kai dirigentas užsimodavo plačiau, iš apačios sujudindavo kaip stiklas lygų vandens paviršių, meškiukas, tapęs didžiuliu vandeniniu lokiu, suriausmojo ir žengdamas pirmyn išsiveržė iš sienos, palikdamas joje žiojinčią skylę. Vanduo paplūdo lauk. Iš skliauto pabiro plytos ir tinko gabalai, medžio konstrukcijų atplaišos. Visą laiką skambėjo muzika. Į sienų kolonas įsikibusių angelikų choras, dirguojamas meškino, giedojo: „Dangus. Tikras dangus.“

– RIMA MALICKAITĖ –

Malonumo ieškotojas pasidariau

Pas ALGIRDA ŠEŠKŲ – menininką, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatą –ėjau turėdama pojūtį, kad paklausi visko arba nieko. Klausimus dėl savidisciplinos susirašiau, tačiau dėl Algirdo filosofškai refleksivių atsakymų, primenančių sokratišką laiką, pokalbis įtraukdavo mus į būties vaizdinius, o informacinis lygmuo vis imdavo ir išslysdavo. Savo kūrybą Algirdas reflektuoja iš nedalomos visumos pozicijų ir ta išmintis atsispindi anapusybe dvelkiančiuose jo tapybos darbuose. Todėl faktai ir įvykiai mudviejų pokalbyje nebuvo svarbūs.

Malvina Jelinskaitė

– Kaip tu gyveni?

– Aš gyvenu gerai. Iš tikrųjų gerai. Įsivaizduoji, aštuoniasdešimt metų sulaukęs, galiu sakyti, kad man nieko neskauda, man niekas nerūpi, jeigu parūpsta – kas nors man padeda išspręsti problemas, ypač jei stringu su kompiuteriu ar telefonu. Aš pavalgęs ir kur kas mažiau valgau, tai galiu pasmagurianti beveik bet kuo, todėl maitinimosi problema atkritusi, tad belieka man laisvė, ir aš gyvenu laisvai. Kur noriu – nueinu, kur nenoriu – neinu. Jau galiu nesutarti, neatsakyti į skambutį, jeigu nenoriu – kodėl turėčiau? Žodžiu, sulaukiau to laiko, kai nieko neprivalau, viską darau tik iš malonumo.

– Tapai savo studijoje irgi iš malonumo?

– Taip. Malonu čia ateiti, malonu čia būti, malonu vienam būti, ilgai vienam būti. Jeigu zyzikų pritrūkstų, tai radiją įsijungiu – pazyzia dėl informacijos, kurios nenoriu žinoti. Aš žinau fundamentalius dalykus, laikaisi padarumo, kam man visa kita? Aš žinau, kad palaikau Ukrainą, bet nenoriu jokios informacijos apie karą, detalių nenoriu. Vakar pamačiau, kad renkami pinigai Ukrainai, tai paaukojau, ir daugiau nenoriu nieko apie tai žinoti, nes žinios knisa. Aš tiesiog palaikau jos kovą už laisvę ir žinau, kad jeigu man reikėtų už Tėvynę eiti, tai aš ir eičiau. Man nerūpi valdžios, valdžių peripetijos, nerūpi niekas.

– O kas rūpi, kai ateini „pas paveikslus“ ir tapai?

– Rūpi malonumai. Pavyzdžiui, aš patiriu malonumą vakare, kai fotografuoju per dieną tapytą savo darbą, užfiksuoju jo būklę ir užmirštu, o iš ryto atėjęs į savo mėgstamą kavinę su planšete prisimenu, ką vakar padaręs, ir pamatau, ką reikėtų pataisyti. Tada dirbu visą dieną ir būna malonu pamatyti, kad labai gražus darbas išėjo, net jeigu iš ryto neatrodo gražus ir reikia prie jo dirbti visą dieną. Smagu. Malonumo ieškotojas pasidariau.

– Ar turi šiuo metu konkretų tikslą: rengi parodą ar projektą, turi terminų?

– Ne, nors ryšiai su kuratoriumi Francisco Salasu ir jo galerija PM8 glaudūs. Šiuo metu Ispanijoje dalyvauju parodoje „Faces“ („Veidai“) ir toje parodoje rodau autoportretą, tapybą ant popieriaus. Galėsim apžiūrėti ir mudu – lakštų daugiau turiu. Francisco rašė, kad tą mano darbą nupirko kažkoks rumunų kolekcionierius, vos tik parodai atsidarius. Sumokėjo krūvą pinigų ir nesiderėjo.

Matai (rodo to autoportreto nuotrauką), čia atskilusi galva portrete – insulto pasekmė. Neradau kito būdo, kaip tik tapyti ant popieriaus su ausų krapštukais, be jokio teptuko. Labai rūpėjo išbandyti grafiką (grafikos techniką – M. J.), bet žinau, kad jos nemoku, o mokytis per senas, na tai su ausų krapštuku ir iškrapščiau šiuos autoportretus (rodo prie buvusio plunksnakočio, skriestuvo ar skutimosi peiliuko pritvirtintą ausų krapštuką).

– Kantrybės kiek... Na taip, prisimenu tave kaip savitą konstruktorių išradėją – visada mėgdavai darbo įrankius pasitobulinti pat.

– Ir didelį darbą esu padaręs su ausų krapštuku. Reikalų buvo.

– Man atrodo, kad šis didelio formato ir mažos darbo priemonės santykis tarsi uždaro, įkalina tave. Čia ir esmė?

– Žinai, aš kaip tie senieji menininkai, kurie daro, kol padaro. Pavyzdžiui, čia (rodo paveikslą), įsivaizduoji, kiek sluoksnių reikia padaryti, kad šviestų nutapytoji oda? Pabandyk teptuku bet kokią spalvą liesti – netiks ir baigta, o kad geltona, rausva, pilka išlįstų – ne taip jau paprasta, bet mechaninis darbas mane veikia kaip meditacija – „om Sairam, om Sairam“ – ir taip visą mėnesį. Čia ne abstrakcijas paišyt...

Va čia, pavyzdžiui (rodo darbą), net nesimato, kas tapyta, kol neatsitrauki. Nutolstu, pažiūriu, šviestas ar tamsus tonas iškrenta, tada įsidėmiu, turiu nepamesti to plėmo ir patapyti tą šviesų. Tada atsitraukiu kokius dvylika metrų, kad visą kompoziciją pamatyčiau, nes kitaip nesimato nieko.

– Ir taip su kiekvienu teptelėjimu?

– Galima sakyti, taip. Tris potėpius daugiausia vienu atsitraukimu galiu padaryti.

– Tai čia tau ne tik „om Sairam“, bet dar ir pirmyn atgal! Ir visą dieną taip?

– Kai labai pavargstu, atsigulu penkiolikai minučių. Disciplina kaip vienuolyne. Maldos laikas – šventa, pusryčių laikas – šventa.

Malvinos Jelinskaitės nuotrauka

– Pamenu, visada laikeisi pagarbos kasdieniams įpročiams ir mus to mokei. Algirdai, o tu dar prisimeni, kaip fotografuodavai? Ar prisimeni, kaip tikėjai fotografija ir kokia svarbi ji tau buvo?

– Aš pradėjau fotografuoti 1978-aisiais. Bet man reikia susikaupti ir iššaukti prisiminimus, o prisiminimai labai negeras dalykas.

– Na gerai, paklausiui kitaip – kodėl dabar nefotografuoji?

– Nes fotoaparato neturiu (juokiamės). Fotografuoju nebet telefonu ir tai tik savo paveikslus.

– O šiaip?

– Nebeveža, nejaučiu malonumo, kaip anksčiau. Kažką buvau nufotografavęs stotelėje autobuso belaukdamas, bet dabar net neprisimenu, ką...

– Ką tapyboje randi sau tokio, ko fotografijoje nėra?

– Tapydamas aš laisvas, o fotografija yra labai sunkus menas, bene sunkiausias. Tapytojas ar poetas gali prisigalvoti, ką tapyti ar rašyti, o fotografas negali. Atsimenu, kai darydavau fotografijas, tai, būdavo, išeinu į miestą ir žinau, o gal jaučiu, kad turiu padaryti meną iš to, kas yra, todėl, būdavo, stoviu, laukiu. Išėjęs fotografuoti dažnai įkliūdavau į tokią būseną, kurioje nespėdavau nieko. Ir tai nebūdavo tik mygtuko paspaudimas.

– O kaipgi Henri Cartier-Bressonas ir jo „lemiamas momentas“?

– Jeigu fotografija būtų tik momento gaudymas, tai bet kas, gaudantis momentą, būtų fotografas. Žmonės, jeigu ne tinginiai, gali padaryti iki 50 kadrų per sekundę ir netgi juos atrinkti – ir vis tiek neišeis...

Prisimenu, kai gavau Nacionalinę premiją ir radijo laidoje mane kalbino, tai, pokalbiui dar neprisidėjus, girdžiu, kažkoks prašalaitis sako: visi dabar fotografuoja ir kuo čia dėta Nacionalinė premija? Atsakaiu jam – žodžių yra daug, o poezijos maža. Kad išgautum meną, žodžių kratinio neužtenka...

– Ar gali fotografijoje tai vienu kadru padaryti, be įprastų fotografinių sekų ir serijų – vadinamųjų vizualinių pranešimų?

– Taip. Tik ribota fotografija reikalauja sekos. Seriją suprantu tik kaip reportažą iš vakarėlio. Pavyzdžiui, čia (rodo) mano fotografija, daryta prieš 50 metų. Joje – mano žmona Milda. Viena nedidelė fotografija toje parodoje „Faces“ ir jokios serijos nereikia. Tinkšt... Jeigu būtų serija, kaip būtų liūdna. Kartoti reikia tik tuo atveju, jei išsireikšti sunku, tai tada kartot, kartot.

Žinai tokią tapytoją Marlene Dumas? Jos darbai itin fotografiški, ji tapo iš fotografijų, bet ar tai svarbu? Mačiau jos parodą Venecijos meno bienalėje 2022 metais. Man buvo įdomiau tos moters erdvė, tokia „nuo... iki“, paneigiant visus kanonus. Darbai didžiuliai, dviejų žmonių aukščio, išpūdis neįtikėtinas. Jokių ribų... Jos serijas, beje, gali žiūrėti kaip atskirą meno kūrinį, bet gali ir kaip vieną. Dvasia neapribota niekuo.

– Kalbėdamas apie meną, tu dažnai mini Trečią, kaip svarbų meno kūrinio dėmenį. Trečią, kuris atsiranda tarp kūrėjo, žiūrovo ir kūrinio arba pačiame kūrinyje.

– A, dvasios buvimas... Mene dukart du nėra keturi. Kaip pasidaro menas? Pavyzdžiui, pati iš filosofijos žinai, kad vienas negali egzistuoti, o ir lazdos su vienu galu nebūna. Turi būti du. Vienas daiktas negali būti menu. Daiktas fone – taip. Menas prasideda ten, kur du daiktai ima megzti santykį ir sukuria įtampą. Tinkamiausias santykio tarp dviejų daiktų suradimas ir yra menas.

– Menas susikuria tame tarpe?

– Taip, menas tarpe yra. Ne tarpas, bet tarpe. Kaip elektros krūviai – neigiama ir teigiama.

– Bet kodėl mes negalime tiesiogiai to, kas tame tarpe, išreikšti, kodėl tai įtampai kūrinyje sukurti mums reikia daiktų – pavyzdžiui, obuolio ir citrinos?

– Tyla irgi iš dviejų – pavyzdžiui, Om.

– Dauguma tavo paveikslų prasideda nuo fotografiškos tikrovės ar tapai kartais iš galvos?

– Sakykim paprasčiau – ne nuo fotografiško vaizdo, o tiesiog nuo vaizdo. O vaizdas fotografiškas yra visada. Taip, galima tapyti iš galvos, bet prisiminimai manęs neveža. Kaip tapytojas aš žiūriu ir žiūriu, kol kažkas man patinka. Tai gali būti net sviesto pakelis – svarbiausia išgauti dvasią.

– Kas tau yra fotografiška?

– Tai, kas saugo atmintį, atminties užfiksavimas chemi-nėmis medžiagomis.

Galų gale fotografiška, nefotografiška – tai tik cecho klausimas. Išnarstai, surenki, vėl analizuoji, gyvenimas pasidaro sudėtingas – nenoriu tų lego. Man patinka būti čia ir dabar, išjungti mąstymą apie kažką, ypač apie tai, kas buvo ir kas bus. Žvilgsnis tuomet praranda fokusą, akys išsiskleidžia kaip šventųjų paveiksluose, kurie žiūri atsimerkę ir nieko nemato. Jie yra tiesiog esantys – esą. Pamenu, tame autoportrete, kurį minėjau, labai ilgai taptiau akis. Pavyko. Išėjo padūmavęs, atviras dabarčiai žvilgsnis, nors Gintaras Kraujelis, irgi tapytojas ir mano giminaitis, sukritikavo – sakė, reikėjo daugiau žiežirbėlių...

– Ar būna, kad savo nutapytus darbus vėliau grupuoji?

– Neturiu tokio tikslo. Jeigu vietos nėra, tai galima glausti nors ir trim eilėm, kaip kokioj impresionistų parodoje. Paveikslai tam ir buvo rėminami, kad būtų apribota paveikslų erdvė, žiūrovas sulaikytas prie konkretaus, įre-minto vaizdelio.

– Savo tapyboje tu kartais figūratyviai sluoksniuoji, ant lyg ir užbaigto darbo nutapai sulankstymą ar tarsi kitą paveikslą „uždėdi“ kampe. Žaidi su forma, kad išgautum gylį?

– Aš nenoriu, kad mano paveiksluose objektas, kurį nutapiu, būtų svarbiausia. Todėl kuriu intrigą, kad sukeltčiau klausimų, kad žiūrovas visumą pamatytų, neužsilaukėtų vien siužete. Gero darbo nebūtų, jeigu daugiasluoksniškumas dingtų. Pavyzdžiui, šiame paveiksle man įdomu, ką kalba nendrė, nutapyta šalia anties. Jos šneką ir tapau...

– Įprasta manyti, kad fotografijai reikia įvykio, tegul tai bus tik paprasčiausiai saulės apšviestas kampas, kurį pastebėjai. O tapyboje?

– Tapyba pati įvyksta. Dvasia išsiskleidžia. Ne istoriją tapyboje reikia kurti, ne įvykio ieškoti, o jautrumą perteikti. Žiūriu į savo paveikslus, stebiu tą jautrumą, kuris kūrinyje sudėtas, ir išgyvenu jį. Ir toks laimingas būnu tarp tų savo darbų ir man nereikia nieko.

– Jie yra daugiau negu tu?

– O taip, taip. Ir daugiau negu peizažas už lango ar antis tvenkinyje. Tapyba didelių dvasios kiekius galiu sukcentruoti ir užkonservuoti. O dvasia dar pasipildo nuo mano žiūrėjimo, žiūrovo žiūrėjimo, nebent žiūrovas smerktų mano paveikslą – tada dvasia mažėja. Todėl nerodau bet kam...

– Ačiū, kad skyrei man savo brangų laiką. Pabuvom.

– Jeigu nepadauginom.

– Pokalbio pradžioje, kai susitikom, prisėdom prie rašomojo stalo, tu išvirei savo ypatingos kavos mėgstamą būdą. Abejodama, ar ne per toli sėdžiu ir ar viskas, ką kalbame, įsirašys, slinkausi su kėde prie tavęs arčiau, kol pastebėjau, kad tu tarsi atsišlošai. Pokalbiui įpusėjus, pajutau, kad pati nuo tavęs tolstu, jausdama fizinį poreikį didinti atstumą tarp mūsų. Štai dabar atstumas didelis ir man visai ne per toli nuo tavęs...

– Geras pastebėjimas... (Juokiamės)

IGNĖ GRIKEVIČIŪTĖ

•
 pieši smulkiažiedes gėles
 man ant nugaros
 net neįtardamas
 kad jos auga
 vidun

•
 įsikandęs neši gelsvą kamuolį
 baksnoji juo, suki ratus
 nors tikrasis dar kabo
 jo aplink vis mažiau
 su kiekvienu tavo priėjimu
 mėnulio daugiau manyje

eida

sujuda po oda
 auganti nežinoma forma

tai kitas kalvotas gyvenimas
 jis stingdo beformes mintis

vienintelė visų paslaptis
 sujuda po oda

•
 rankose vandenynai
 naktimis nerimą išskalauja

jis švintant pasklinda
 kaip skersvėjis kambary

ilgi balti marškiniai
 pridengia manęs likučius

melsvės ir troškuliai

nemiegi
 kelies
 ir tik tiek
 prarandi
 tiek net

•
 tam take šakos šonuose
 liečia lyg ilgi pirštai
 klavišus mane

mirtiniais
 aidi vyrų balsais
 kertanti kelią srovė

žodžiai traška po kojomis
 kaip sudžiūvusios gėlės
 iš gyvenimo knygos

baimė šiame kelyje
 kvepia saulėtais pušynais
 jų kūnai yra šokančių stirnų

į gretimus takelius
 teka pavojai
 išplukdo

•
 paukščiai išplasnoja sapnus
 išskrisdami palieka juos
 lizduose apkamšytus
 šie auga ir įkrenta
 į mūsų namus
 ir naktis
 mūsų

Autorės nuotrauka

•
 miškas ruošiasi tavo gimimui
 atveria girgždančius langus
 tylioje pievoje įsupa lopšį

saulės apšviesti plotai
 tai nematomas kraujas
 tekantis dviguba širdimi

jis yra takas per begalybę
 kur kamienai linguodami
 numezga šilumą

ramiu miško balsu
 kartosiu lopšinę
 kai tik užgimsi

jau prabundi
 už mūsų pačių
 siekdama samanų

•
 mano kūne
 migdantis pienas
 kvepia saulėlydžiu
 degančiomis pušimis

virš galvos telkiasi vasara
 kurioje mes pamilome
 tavo pasirinkimą
 pabust ateity

juodpaukščiu rodeisi
 to miško pakraščiuose
 kartu nekantriai virpėjome
 matydami trims skirtas saules

•
 kalbamės tyliai
 kaip tekantys vandenys
 savyje slepiam gyvenvietes
 o kitiems dykumas išdalinam
 neatsekamoje sekoje
 ramybės sraunumą
 atrandam

amarilė

dieną gimei
 ir saulė pasikeitė
 krito trimto formos žiedu
 trupėjo raudonom dulkėm
 ant tavo skruosto
 ji sutilpo visa

•
 jos akys
 skyla po gabalėlį
 sliuogia gelme ir pasislepia
 beribiuose gimties namuose
 kur saugomos ateitys
 ji pati

•
 aplink medžių mirties sezoną
 pereinantį į žibuoklių laiką
 sukom ratus

šalikelėj kritom
 ant sudžiūvusiu lapų
 slėpėmės nuo pavargusio sniego

kada spėjo išgriūti miškai
 juk per juos kasdien
 lėtai ėjom

liko tik tuštumos
 kad taptų pavasariais
 ir per mus skleistų žiedus

•
 o tu mažas laukinis alyvmedis
 įsuptas į laukus, kuriuose augi

pelenais virtusių dobilų kvapą
 skleidi ir neši į namus vis kitus

ten jis nuogais sakiniiais tampa
 pranyksta dar prieš užrašomas

•
 rankose laikai atmintį
 delnu pridengi savo klausą
 bandai išsaugoti vasaros pabaigą
 siūbuojantį žiogų skambesį
 taip virpa gyvenimas
 į kurį krenta kometos ir mirtys
 kol savo rankose migdai laiką

•
 tarp žiedų levituoji
 kol kūno spalva
 tampa pieno baltumo

tarp aukštų smilgų slepiesi
 kol tave randa kūdikio akys
 tik tada ištirpsti jo sapnuos

•
 tavo rankos kasdien virsta upėmis
 kuriose troškulį malšina baltieji vilkai

jų kojos įkvimpa medum
 nes dugne gėlių nuosėdos

žydėjusios praesityje
 dabar tampa užmarštimi

ir tik taip
 pasirodo prasmė

sklinda
 kaip oras

kopa

įsirėmusi į mano krūtinę
 miegi ir kvėpuoji giliai

dešinėje tyli marios
 įkvepiam tėčio žingsnius

užsimerkusios matom jį
 kylantį iš vandens siluetą

kai iškvėpimas nuskambės kairėje
 kur jūra nemato savo krantų

ši akimirka taps paminklu
 tavo kvėpavimui

NINA MEDVED

Nina Medved (g. 1989) – slovėnų poetė, fotografė, vertėja. Liubianos universitete studijavo lyginamąją literatūrą ir prancūzų filologiją. Debiutavo eilėraščių rinkiniu „Slidus pasaulis“ (*Drseči svet*, 2020). Poetė ypatingą dėmesį skiria šiuolaikinės poezijos sklaidos būdų tyrinėjimui, kūrybiškumo skatinimui ir mentorystei. Šiuo metu dirba Mariboro miesto bibliotekoje ir gimnazijose veda kūrybinio rašymo užsiėmimus. Čia skelbiami eilėraščiai iš antrosios jos poezijos knygos „Giminės laikai“.

Mamos kalbos

Kabinete
ginekologė kalba
apie jos kūną
svetima kalba.

Jos kalbasi
apie silpnumo
bangas.

Besiplečiančius klubus,
ruošiantis perėjimui
į naują laikotarpį.

Tyrimus,
kurie paslepia baimes
kišeninėse santraukose,
kiekvienoje kalboje
sukurtose iš naujo.

Kai jiedvi kalbasi,
į jos vandenmaišį
liejasi nauji sintaksės ritmai,
prie žodžių šokio pridėdami judesiai
ir traškantys balsių branduoliai,
kuriuos mals
vaiko burnytė.

Sutaps tikriausiai vienintelis žodis,
nuo pat čepsėjimo ant mamos krūtinės,
lyg du bučiniai
amžiname keitimesi
kalbų,
kuriomis jiedu kalbės.

Pienas

*Jinai jau įžengė ten, kur įžengt turėjo,
ir pluša dirbtuvėse po įtemptą odą.*

Wisława Szymborska

Sėdime kavinėje
viena priešais kitą,
kad lengviau kalbėtume tiesiai,
kai dalijamės mintimis.

Po kiekvieno klausimo
pakvimpa vaikystės pieniškom
vakarienėm,
kurios mudvi surišo lyg kasas,
su kiekviena sruoga vis tvirčiau
užverždamos mazgelį.

Kartkartėmis ji delną
deda ant pilvo, įtempto lyg palapinė
ant smulkaus mergaitiško kūno,
pastatyta šiai akimirkai,
šiai gyvenimo mikrolokacijai.

Galbūt ji mergaitei vandenmaišy
uždengia trapias auseles.

Galbūt nustėrusi suvokia
pasikeitusią savo
gyvenimo formą.

O gal taip jai parodo,
kad apie ją nuolat galvoja.

Eglė Kuckaitė. Lemties palyda. 2019–2021

Kaskart, kai jos delnas nuslysta
rožiniu palapinės skliautu,
aš prisimenu,
kad mes iš tiesų dabar
bendraujam trise.

Dvi, kurios jau žinom,
ir viena, kuri turi atrasti,
kad mes (iki šiol) visos skirtingai
esam mažos mergytės.

Kuo tikresnis tampa gyvenimas,
tuo labiau kvepiam šiltu pienu,
virpančiu
ant viryklės.

Vandens apytaka

*pasaulis nekyla iš manęs, tik
padovanotas man buvo
cikliniam nėštumo laike*

Mila Haugová

Mano auksinis vyras
su smilkalais rankoj
lakstė iš kampo į kampą,
dula svetainėje
pylė vandenį į plastikinį baseiną,
kai abu mūsų vaikai
sėdėjo vandeny
ir kapiliarinė drėgmė
kilo jų marškinėliais,
aš sau ant pilvo
rašiau *Tota tua*,
o kai mane pašaukė,
taip aiškiai pajutau
Dievo malonę,
lyg ją galėčiau
pjaustyti peiliu,
išsiliejau
iš motinystės
prieškambario,
tada viskas tekėjo savaime,
ir mažytis
slidus kūnelis –
mano mergytė –
buvo
jau čia.

– iš interneto platybių

Terminas

Mano namai yra mano mama.

Maruša Krese

Įsivaizduoju ją šitaip:
vilkinčią juodą odinę striukę,
ausyse seginčią juodus trikampėlius,
juodai apvestom akim, trumpais juodais plaukais,
tačiau mielą
ir kuklią.

Nežinau, kada ji išgirs apie mane,
ar kuo nors pasitiki,
bet man ji kaip lapelis
smarkioj pavasario audroj,
po kurios jos akys
žiba tamsoje lyg jonvabaliai.

Nežinau, ar kas nors yra su ja,
kai gydytojas apvalia rankyte paskirsto
lygų lipnų gelį
jai ant pilvo.

Arba kai ji nori užsiregistruoti,
bet apsigalvoja, atšaukia vizitą

ir išeina pasivaikščioti.

Snaigė

įsikimbu kriauklės krašto keistai
palinkus gaudau pusiausvyrą ore
pakėlus dešinę ranką laikau baltą
plastikinę juostelę priešais jaučiu
įtampą kuri stengiasi nesprogti tavo pėdų
žingsnius svetainėje baltos juostelės
kurias it lėktuvėlius siuntėm
šiukšliadėžėn stebuklingą lazdelę kurią aštuonias
savaites visur nešiojom betgi tikrai
visur kur tik ėjome *mano snaigė*
tave taip vadinu nuo dienos kai internete
pamačiau nėštumo audinio vaizdą neatlaikau
liūdesio spazmų lupimosi raudonos vienatvės
kuri mane perkirto ir viską skauda
nuo tada man viską skauda *snaigė mano*
visą kūną man skauda krūtinę man skauda akis
kai žiūriu mano visas gyvenimas
tai kad tavęs nebėra o mudu vis esame nors
nenorime būti man baisiai skauda šiluma
apkabina mano ranką dar vienas skrydis
su nerimo plėšrūnais
ar lengvas vilties plazdėjimas
sužinosime
už dešimt minučių

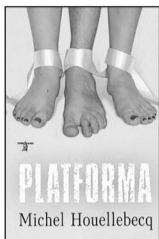
Žaislas

Ilgai jiems leidau
mėginti mane pataisyti,
jie čiupė pulsą, pilvą, kiaušides, gimdos kaklelį,
psichiką,
pildė mane folio rūgštimi, hialuronu,
progesteronu, geležimi,
varstė, spaudė, badė,
o aš tikrai norėjau
būti paprasta mašina,
mechaniniu žaislu,
kurį paduočiau
remontininkui,
o jis laikrodininko
tikslumu
mane prisuktų, pakeistų
ir viskas veiktų savaime,
tada man niekas nesakytų
ponia,
rezultatai nėra geri,
arba,
ponia,
galbūt jums laikas pamąstyti
apie kitas galimybes,
kas mudviem beliks,
jei paskutinis gydytojas
tyliai uždarys duris,
ir mudu liksime
vienai,
prakeiktai
išpildyti
kiekvienas savo
kūne,
iki kraštų kupini
meilės?

*Iš: Nina Medved. Rodna doba. Liubliana:
Cankarjeva založba, 2024
Vertė Kristina Tamulevičiūtė*

Senienos ir naujienos (24)

Michel Houellebecq. Platforma. Romanas. Iš prancūzų k. vertė Vita Malinauskienė. V.: Tyto alba, 2004. 310 p.

Senas geras Houellebecqas. Pame- nu, 2004-aisiais, kai į knygyną atvežė šią knygą, kaip pardavėja-konsultantė paskaičiau pirmus kelis puslapius ir nu- tariau, kad per infantiliu. Šiandien jau nesu tokia drąsi, bet pasakotojui būdin- gas girtuoklio cinizmas, kuris visai ne- juokingas. Apie vidurį pasidarė baisiai nuobodu, maniau, neištversiu – kaip tradicinės santuokos. Bet kenčiau, nes buvo numatytas aptarimas LBT klube. Rasizmą ir islamofobiją priėmiau kaip turtingųjų būdus konstruoti savo pasaulėvaizdį: už žmonių išnaudojimą anksčiau ar vėliau teks susimokėti, veikiausiai galvomis. Norėčiau, kad šią knygą perskai- tytų teisingumo viceministrė (esu tikra, nušveistų iš- kart – dėl moralinių įsitikinimų neįveiktų pornografinių scenų). Houellebecqas galėtų atverti, kad tai, ką ji taip uoliai gina, yra karikatūra, ir toji „gynyba“ turės nebent atvirksčią efektą. Pasaulis jau kitoje paradigmoje nei XIX a.

Gabriel García Márquez. Šimtas metų vienatvės. Romanas. Iš ispanų k. vertė Elena Treinienė. V.: Vaga, 2002. 448 p.

Kaip miela vėl skaityti knygą, kurią studijų laiku skaičiau autobuse Kaunas– Vilnius. Kaip dažniausiai atsitinka didžio kūrinio akivaizdoje, imi svarstyti, kiek pasikeitė laike, ką atpažįsti kaip poveikį, ar taip pat tebeveikia dabar. Márquezo veikėjai tada galėjo formuoti mano meilės suvokimą – meilės kaip fatališkos ligos ar apsėdimo, verčiančio valgyti žemes ir sienų tinką. Įsisąmoninau menininko intenciją, kuri turėtų veikti kaip Aureliano aiškiaregystė. Mokiausi mirties misticizmo, kuris negali pasireikšti kraupiau nei sušaudant. Buvau pamiršusi frazę „pagerinti veislę“, prieš dvidešimtmetį ironiškai vartotą įvairiuose kontekstuose („Stok į doktorantūrą, pagerinsi akademikų veislę“). Nejučia prisiminiau Andriaus Jakučiūno „Servijaus Galo užrašus“ – irgi magiškas realizmas, tik tuo metu to nereflektavome. Simpatiški Márquezo vaiduokliai, pvz., Melkiadas; gražiai pavaizduota Buendijų šeimos ir daiktų erozija. Ironiškąją Ursulą, vyresnio amžiaus valdingą namų šeimininkę, irgi, matyt, būsiu nejučia priėmusi savin. Liberalų ir konservatorių konfliktas, besireiškiantis per kartų skirtumus. Spėju, sovietmečiu godžiai skaityta ir dėl sekso scenų, kurių sovietinėje literatūroje nebūdavo. Bet labiausiai pribloškė karo aktualumas.

Viktorija Voidogaitė. Miesto dykuma: vienumos ir vienatvės istorijos. V.: Alma littera, 2026. 237 p.

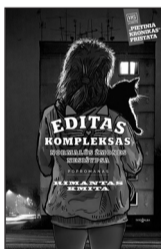
Girdėjau autorę radijo laidoje „10–12“ sakant, kad knyga buvo perrašyta, priėmus sprendimą palikti vienuolinę bendruomenę. Tačiau perrašymas pasirodė toks dirbtinis, kad apsispręsta palikti ankstesnę versiją – kol sprendi- mas dar nebuvo priimtas. Tiesą sakant, skaitant nesijaučia reikšmingo skirtumo, ar rašo vienuolė, ar buvusi vienuolė. Už- tat galvoji, kad autorė pirmiau yra kalbėtoja, dėstytoja, o tik po to publicistė. Ji ne beletristė, bet charizmatiška asmenybė (ne veltui traukia žmones pasipasakoti net ir be vienuoliško rūbo). Galėtų būti pamokslininkė: knygoje nuo intymaus „aš“ pereinama į bespalvį, banaloką, tačiau bendruomenišką „mes“. „Pastebėta, kad žmonės vis daž- niau renkasi būti vieni. Vieni žiūrime filmus, žaidžiame žaidimus, einame į parodas, leidžiame laiką socialiniuose tinkluose, skaitome ar tiesiog ilsimės“ (p. 32).

Anna Auziņa. Buveinė: Terezės dienoraštis. Romanas. Iš latvių k. vertė Audrius Musteikis. V.: Slinktys, 2025. 207 p.

Intymus jaunos moters dienoraštis, smagiai akcentuojantis sekso, erotikos, kūno nutikimus. Pasakotoja šiek tiek nimfomanė, bet tai populiacijoje taip dažna, kad aktualu daug kam. Lytiniai santykiai jai tampa ribų tikrinimu: net sesuo nujaučia, kad Terezė mieliai sugul- tų su svainiu. Atsivertusi į katalikybę, ji bando laikytis pasninko (maistas yra pa- simėgavimo būdas), apsvarsto kontracepcijos kaip nuo- dėmės pagrįstumą: „Nes dėl kasdien geriamų tablečių dar galima ginčytis, o prezervatyvas tai jau tikrai neužduo jokio vaiko“ (p. 98–99). Pabaigoje išraiškiai aprašoma abiejų tėvų mirtis – juk tai žmonės, per kuriuos atsiradai.

Rimantas Kmita. Editas kompleksas: normalūs žmonės nesišypsą. Popromanai. V.: Tyto alba, 2025. 323 p.

Labai patiko, skaičiau su malonumu, smagiai. Į pabaigą kiek išsivadėjo, ėmė matytis literatūrizmai, dirbtinokos meta- foros (Edita ir Raimis – kaip videokase- tė). Nemažai ir įvykių – Edita pasėdėjo nuovadoje, įsikalbėjo nėštumą, atsisky- rė nuo tėvų, įsteigė retesnių filmų kino klubą. Pastarasis faktas turėtų pozityviai veikti paauglius, bet Nepriklausomybės

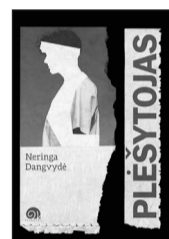
pradžioje niekas apie tokius klubus, kaip ir knygų klubus, dar nesapnavo. Prasukau būsimo Igno Miškinio filmo fantaziją – jame Edita turi išvažiuoti studijuoti kinotyros ar net režisūros. Vidiniai monologai Kmitos balsu kiek per gudrūs ir per juokingi, kad nebūtų pastebėti profesii- nėje mokykloje, kuriose net ir gūdžiais laikais dirbo savo darbą išmanantys pedagogai. Laukiu trečiosios dalies – iš lesbietiškos Garfildo (Justės) perspektyvos.

Sigitas Parulskis. Voras tarp tavo lūpų. Eilėraščiai. V.: Tyto alba, 2026. 75 p.

Jau susitaikiau, kad nauja Sigito Pa- rulskio tapatybė, į kurią jis pats žiūri rim- tai, – fotografas. Nors eilėraščių eilučių intervalas išplėstas iki pusantros eilutės tarpo, o pats leidinys primena knyga- -suvenyrą, fotografijos jame taip pat yra tekstas – beje, gan konservatyvus. Eilė- raščiai vis dar sušvyti parulskiška švent- vagyste, užtat fotografijose netrūksta angelų, bažnyčių kolonų ir šventųjų. Autorius galėtų duoti prozai pailsėti nuo savęs ir dažniau rašyti eilėraščius. Gal ir daugiau keliauti, nes geriausi eilėraščiai susiję su kelio- nėmis („Leipcigo geležinkelio stotis“, p. 18).

Neringa Dangvydė. Plėšytojas. Apysaka. V.: Slinktys, 2026. 148 p.

Po Neringos mirties šis tekstas buvo skelbtas internete: perskaičiau su apgai- lestavimu, kad silpnoka, tarsi neužbaigta. Jeigu būtų likę laiko, būtų buvę galima dar padirbėti su rankraščiu. Dabar skai- čiau antrą kart. Leidinyje pasigedau nors menko žodelio apie autorę. Permaščiau Neringos mirtį ir savo santykį su tuo: žinojau, kad serga, bet nesuvokiau, kad yra hospise (iš feisbuko atrodė, eilinėje ligoninėje). Pra- žiopsojau ir paskutinę jos nuotrauką, iš kurios matyti, kad gero nebus. Užtat žinia apie mirtį pandemijos ir karantino metu buvo ir netikėta, ir kraupi – nebuvo įmanoma net atsisveikinti. Perskaičiau visai kitaip, kaip vieną stipresnių pastarųjų metu išleistų distopijų: stabtelėjau ties fanta- zija, kad per nuotraukas galima patekti į jose užfiksuotas vietas. Distopija yra pačios paauglystės metafora: tėvai neatpažįsta bręstančių vaikų kaip savo. Paaugliams tai – suaugusių klaidas, kai tėvai tampa kone neveiksniūs ir, be abejo, nesvarbūs. Apysakoje veikiantys plėšytojai, viruso būdu perkeisti paaugliai, funkcionuoja kaip robotizuoti – tarsi įgyvendintų baisiausias pranašystes apie klonavimą ir dirbtinį intelektą.

– GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ –

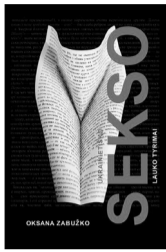
TEKSTAI NE TEKSTAI

ĮPAREIGOJANČIOS KNYGOS

Kas ir ką rašo mumis?

Oksana Zabužko. Ukrainietiško sekso lauko tyrimai. Romanas. Iš ukrainiečių kalbos vertė Beatričė Beliačev, iš ukrainiečių kalbos eilėraščius vertė Antanas A. Jonynas. V.: Hubris, 2025. 178 p.

Ryški rožinė spalva viršelyje, SEKSO akcentas. Reklamai, dėmesio pritraukimui. Be žanro žymens. *Laukas* ir *tyrimai* signalizuoja literatūros sociologiją (Pierre'ą Bourdieu): *laukas* yra simbolinė erdvė, kurioje vyksta nuolatinė kova dėl įtakos ar galios. Pati autorė išanginiame žodyje sekso tyrimus vadina „knyga“. Dvigubas kodas – įprastai žvelgiant – ir romanai, sukurtas ir kaip pasakojimas apie Ukrainos aplinkybes ir situacijas, bendruosius kontūrus ir atskiruosius likimus. Tikslinant – tyrimo „objektas“ – jauna ukrainietė, talentinga humanitarė, 1994 metais laimėjusi Fulbrighto stipendiją ir išvykusi į JAV, į Pitsbergo universitetą. Įkvėpusi laisvesnio oro ir savitu rašymo būdu atlikusi „ukrainietiško sekso lauko tyrimus“. Kalba, stiliumi autentizavusi ir patirtą, ir iširtą medžiagą, veikiančią ir kaip autofikcija, ir kaip apskritai fikcija, ne tik jutiminė, bet ir intelektualinė. *Meninis tyrimas* moderniojoje humanistikoje vis labiau įsisteisina ir pasiteisina. Kiekvienam tyrimui, netgi sekso lauko, reikia ir intelektualinių paskatų, veikiančių ir vaizduotės lygmeniu. Disertacijos gali būti rašomos ir *diseriais* (Dariaus Žiūros atvejis), aišku, tokiam tyrimui reikia ir viduje būdinčio kūrybos prado, gal net praktikos.

Oksanos Zabužko knyga parašyta 1994 metais, išleista Ukrainoje 1996-aisiais; iškart tapo itin skaitoma, diskutuojama. Gal jau dvidešimt leidimų. Atsiliepta ir vis dar atsiliepiama, nes į daugelį klausimų šia knyga atliepta. Atliepta, kas ne tik Ukrainoje, bet ir vadinamojoje posovietinėje erdvėje buvo jautru ir skausminga ir ką labiausiai jautė moterys, – intymųjų patirčių *laukas*, išvogtas brutalumu, skriaudų, pažeminimų. Feminizmas, kylantis iš išsilaisvinančios Ukrainos moterų kartos, iš moteriškojo sąmoningumo sau, savo savačiai, poreikiams, teisėms, kurios reiškia daugiau nei bendrosios pilietinės teisės. Kas bent iš dalies galėtų prilygti Oksanos Zabužko patyriminiam – ne perimtam, ne išmoktam, ne ideologizuotam – feminizmui to laiko Lietuvoje, praėjusio amžiaus dešimtojo dešimtmečio pradžioje? Artimu laiku kaip ir Oksanos Zabužko romanai rašyti ir 1993 metais išleistas Jurgos Ivanauskaitės romanai „Ragana ir lietus“, savito kūniško intymumo ir provokatyvumo kūrinys, sukėlęs tikrą reakcijų audrą. Tik iš laiko distancijos galima matyti stipriai į laiką ir kultūros lauką įsirižiančių knygų gilesnius turinius. Kas Oksanos knygai yra provokuojanti rožinė spalva ir seksualus prirašyto lapo „lankstinukas“ viršelyje, tas Jurgai – atvira kūniška meilė katalikų kunigui. Bet ir vienu, ir kitu atveju svarbiausia yra moters intymioji laisvė (arba vidinės savasties gynimas), savigarba. Sutikti kitą, neprarandant savęs, savo orumo, kūrybingumo.

Birutė Pūkelevičiūtė, ir kūrusi, ir vaidinusi savo moteriškąjį likimą, poezijos knyga „Metūgės“ (1952) įteisino autentišką moters drąsą būti savimi. Stipri ir poetiška atvertis tvirtinta ir Giesmių giesme. Bet „Metūgių“ balsas, pasigirdęs po Salomėjos Nėries atverstos, dar niekieno neskaitytos knygos, nebuvo išgirstas, palaikytas. Atvirščiai. Ir žvelgdama į savo knygą (po 44 metų) autorė tarsi tolo nuo savęs, tarsi teisinosi, kad buvo „labai eilinė mergina“. Ji buvo *ištrūkusi*, bet nesulaukė moterų palaikymo. Ir Marija Gimbutienė nebuvo feministė, bet ir su aktyviomis feministėmis ją jungė stiprūs saitai. Galėjo jungti ir Birutė Pūkelevičiūtė.

Oksanos Zabužko romano autoveikėja (autoherojė) yra intelektualinė moteris, humanitarinių problemų tyrėja. Ir poetė, eilėraščius, kaip būsenų kodus, įrašanti ir į prozos kūrinių polifoninius tekstus. Ir į Beatričės Beliačev iš ukrainiečių kalbos išverstą kūrinių gerai įsirašo Antano A. Jonyno versti eilėraščiai, kas rodo ir vertimo kokybę.

Šio kritinio etiudo pavadinimas iš „Ukrainietiško sekso lauko tyrimų“, iš labiau į autorefleksiją pasvirusios antrosios dalies klausimo: „Kas ir ką rašo mūsų dėka?“ (p. 97). Ar tas „dėka“ yra ir originale? Sprendžiant iš to, kaip iki šio klausimo prieita („...kad eilėraščiai numano arba, tiksliau, sukuria mums ateitį, iškviesdami iš gausybės joje slypinčių galimybių tą, kuri buvo *įvardinta?*“), klausimas neturėtų akcentuoti *dėkos*, dėkojimo. Juk pereinama į kūrybos metafiziką, nuojautų sluoksnį, neatskiriamą nuo mūsų kūnų ir sielų. Eilėraščių *numanymu* liečiamasi prie to, kas yra tarsi už mūsų (nežinomas kas ir toks pat nepažįstamas jo papildinys *ką*), yra ne mūsų *dėka*, o *mumis pačiomis, mumis pačiais*. Kaip pasakyta fenomenologijos klasiko, mūsų *akimis ir dvasia*.

Oksanos Zabužko tiriamoji meninė proza (ir lietuvių skaitytas, tebeskaitomas „Užmirštų „sekretų“ muziejus“, liet. 2023) sutelkta į kuriančiąją energiją, į savitą *anima-*

gramą, į sielos *saviraštį*, iš kurio iškyla ar savaime atsišakoja visuomenės, bendruomenės, tautotyros temos, problemos. Ukrainos psichofiziniai skerspjūviai taipgi daugiausia reiškiami ir tiriami moterų likimų aspektais.

„Ukrainietiško sekso lauko tyrimai“ (ir kaip vidinių judesių, gestų konfigūracijos) ne tik išreiškia, bet ir formuoja daugialypį ir daugiasluoksnį moteriškosios būties pavidalą, *išsviestą* į kitą pasaulio kraštą, į kitą erdvę, bet tebe laikomą prigimtinių šaknų, pirminės patirties, prigimtos kalbos, per kurią iki atskiro individo atiteka ir gamta, ir istorija. Žodžiai, sakiniai pereina ir į neverbalinius dalykus – į ritmus, intonacijas. Neišsemiamos kiekvienai tautai yra senosios dainos, raudos. Tragiškos lemties jauna moteris Darka, bičiulė, kuri „turėjo dievažin iš kur tą įgimtą moterišką etninę krūtininę intonaciją – krintančią gilyn kaip į šulinį /.../“ (p. 114). Krūtininė intonacija moters dainavime (ar raudojime), kuri prigimstama. Iš jos savieji ir savosios atpažįsta savuosius – kaip kraujo balsą, atsiliepiantį, atsišaukiantį. Per moteris, per motinas kraujo balsas sklinda labiausiai. Ideologijos šio balso neperima ir neperduoda, tik iš širdies į širdį, iš patirties į patirtį. Literatūra yra šių pirminių tautos patirčių saugykla. Ir todėl, nepaisant visko, mums taip sunku atsisakyti Salomėjos Nėries, jos balso. Po jos plykstelė Birutės Pūkelevičiūtės moteriškasis atvirumas („...kiekvienas prasidėjimas yra be dėmės“). Ir todėl ukrainiečių moterų literatūrai tokia svarbi, tarsi vis iš naujo atrandama yra Lesia Ukrainka, jau moderniojo ir šios tautos literatūros tarpinio autorė, rašiusi ukrainiečių kalba, ieškojusi ir mitinių pasaulėvaizdžio šaknų. Kaip ir kiti XIX–XX amžių sankirtos ukrainiečių rašytojai, užgožti rusų autorių, menkai žinoti net tu, kuriems reikėjo savųjų atramų: „/.../ nutirpusiais pirštų galiukais, su ašaromis akyse skaitei atsiųstą tau, čionai Amerikon, „Girių giesmės“ vertimo autorizuotą versiją, skirtą Brodvėjaus scenai, kaifavai lyg narkomanas [reiktų moteriškosios giminės – V. D.] nuo jos sutankėjusio aistringos alsvimo /.../“ (p. 48–49). Gyvuoja kūrinys, gyvena ir po tiekios metų: išleista 1911 metais, kai netekome Mikalojaus Konstantino Čiurlionio ir gedinčios Sofijos Čiurlionienės-Kymantaitės širdyje emė megtis jos viso gyvenimo kūrinys – poema „Giria žalioji“, Konstantinui ir dedikuota; nuostaba, kad tarp šio kūrinio ir Lesios Ukrainkos „Girių giesmės“ yra gilių vidinių sąskambių. (Plačiau apie juos straipsnyje „Pažinti tautą iš jos rašytojų. Keli štrichai apie Ukrainą ir Birutę Baltrušaitytę-Masionienę“, *Krantai*, 2025, Nr. 3). Tautinių aspiracijų laikas ir lietuvių, ir ukrainiečių literatūroms, kėlęs, stiprių ir moterų balsus.

Praėjusio amžiaus devyniasdešimtinių metų argumentas savųjų literatūrų naudai: jei jau Brodvėjų sudomino Lesia Ukrainka, vadinasi, ji tikrai yra, yra gyva. Argumentas, bet ne toks gilus ir patikimas kaip tos pačios kalbos skaitytojų, kaip savųjų atsiliepiamas: balso į balsą. Net jei „Girių giesmė“ ir lyginama su Šekspyru, su jo „Midsummer Night's Dream“ (p. 133) ir galima tokį lyginimą panaudoti seminare su Amerikos studentais. Kokia varganybė jiems patiems turėjo būti posovietinių stipendininkų paskaitos, literatūros vakarai, susitikimai, „ieškojimai“, kaip ir kuo sudominti lepią publiką, sukelti smalsumą, žingeidumą, vis atsidengiant, vis ką ištraukiant iš savo patirties, skaudžiai dilgsinčios, net nepajuntant, kaip atvirumas virsta atviravimu, kaip jau tarsi ir iš kitos pusės pažėdžiama trapioji savastis. Bet juk reikia „atidirbti“ už honorarą, moterims dažnai mažesnę nei vyrams. Ir čia Oksana Zabužko yra iš savo skurdybės, nepriteklių *ištrūkusių*, bet kitas skurdo formas patiriančių intelektualų gyvenimo liudininkė. *Sekso lauko tyrimai*, ukrainietiški, bet ir bendresni, yra ir būdas patraukti, pritraukti dėmesį, dalyvauti rinkoje dėl auditorijos, dėl galios; o, *Slavic charm*, klausimas: „Where are you from?“ – „Ukraine.“ – „Where is that?“ Kai išverčia Ukrainos himno pradžią – dar nemirė Ukraina, – auditorija stebisi, kas čia per himnas, tik viltis, kad dar gyva, dar nemirė, neišnyko. Išlepusiai Vakarų publikai dažnai tenka įrodinėti, kad ukrainiečiai, žinote, taip pat žmonės, kad jie geba mintis reikšti savo kalba ir

sudėtinga sintakse. Jiems reikia išsiveržti, *ištrukti*, išeiti į pasaulį, bet negailėstingai ir perspėjama: „Noras ištrukti – dar nėra laisvė“ (p. 90). Bet kas yra laisvė, jei ne nuolatinis jos pasigedimas visais būties lygmenimis?

Taip, svarbu, kad Amerikoje veikia slavistikos studijų asociacija, kad ukrainiečiai pastebimi ir remiami, bet kiekvienos tautos kultūrai labiausiai reikia *savųjų* – žmonių, žemės, kraštovaizdžių. Ir labiausiai – *kalbos*, visų jos žanrų, būdų, pavidalų. Tradicija, ne, ne literatūros mokykla, tiesiog pačios literatūros buvimas. Jei literatūra yra, jei net *tokia*, ji gali tapti ir *kitokia*. Galima rašyti ukrainiečių kalba, nes ja buvo rašoma. Svetimybėje, kitų kultūrų apsuptyje savumas menksta ir nyksta: *bilietai negražinami, maldos neišklausomos*.

„Žodyje lietuvių skaitytoju“ užsimenama, jog esama nuomonių, kad „Ukrainietiško sekso lauko tyrimai“ (visgi kažkas veliasi, gal per daug kilmininkų) – „romanas apie kalbą“. Taip, ir apie kalbą, ir iš kalbos. *Apie*, jei *tyrimai*, o jei jau romanai – tai iš kalbos, iš ukrainiečių kalbos galimybių, atsiskleidžiančių ir išsiskleidžiančių kūrybingoje moters sąmonėje. Ir kai romanai praras savo socialinį, politinį ir moralinį aktualumą (o to savo kūriniui turėtų linkėti kiekvienas autorius ar autorė), kai svarbiausia taps egzistencinė estetika, jos svoris susitelks į kalbą. Tai suvokia ir pati autorė, stipri intelektualė, kaip reta, tiksliai apibūdinanti savo meninio tyrimo strategiją – veikti estetiniu kalbos lygmeniu, liudijant kitaip nepaliudijamą Ukrainos (ir ne tik jos) tikrovę, pasiekiamą slapčiausia moters patirtimi. Įvairiai ta patirtis vadinama – dabar labiausiai sutelkta į SEKSA, ryškinamą raidėmis ir spalvomis. Bet ir paspalvinta tikrovė lieka tikrovė, kur ir pažeminimai nesunaikina svajonių (ar sapnų apie kūdikį). Pažeminimai ir kalba, grubia, žema, jei ir vadinama *džiugiu dudenimu* į ausį: „Žinai, o tu, pasirodo, gali būti netgi ir labai „maloni moteris“, tik reiktų sutvarkyti seksą“, – „Seksas, – murmėjo ji per miegus įtaigiai – galva vis dėlto galutinai išsijungdavo, – tai tik kažkokio gilesnio nesutarimo rodiklis“, – „Abejoju“, – nukirsdavo pokalbį jis, taip užbaigdamas šią temą“ (p. 110).

Veikėja, iš dalies ir pasakotoja, kuri yra ji, pabaigoje išnyranti ir kaip *aš*. Bet tekstą valdo *kita pasakotoja*, perpasakojanti ir tą, kuri yra poetė, netgi tragiškos pasaulėjautos poetė. Bet „jam buvo nusispjauti į jos poeziją“, jam buvo svarbu tik jis pats, iš tiesų talentingas dailininkas, rėmėsis nuo nieko nepriklausančiu talento instinktu (p. 79). Ji stengiasi būti supratinga, aiškinasi: „klausyk, aš gi ne lėlė ant virvutės, kodėl gi tu taip?“ (p. 111). Bendra taisyklė – traumuotų moterų vyrai dažniausiai taip pat traumuoti. Toks šeiminis „sportas“ – kai žmonos į vyrus svaidda peilius...

Oksanos Zabužko romanai lietuvių kalba pasirodė po trisdešimties metų, daug kas pasikeitė, ir karas, kilęs iš Rusijos agresijos, bendrą, o moterims dar ir atskirai įskaudintą tikrovę pavertęs ir tragiška. Labiausiai į tuos tragiškojo virsmo momentus ir įsiskaitytina, pradedant nuo pirmojo sakinio: „Dar ne šiandien, sako ji sau.“ *Kažkas sunkaus dar atidedama*.

Bendresnė panorama – jau į *tyrimo* pabaigą: vis daugėja ir daugėja sekso prekių parduotuvių, mechaninių žaisliukų, technologinės civilizacijos privalumai – gal ir iš čia ateis ta geidžiama sekso laisvė? Bet tas pats atodūsis – kaip Šatrijos Raganos, Sofijos Čiurlionienės-Kymantaitės ar Lesios Ukrainkos: „Vien tik meilė gali mums apginti nuo baimės“ (p. 158). Bet ir nuojauta, kad ginanti, sauganti meilė pati nebėra saugi: „Bet kas gi apgins nuo baimės pačią meilę?“ Metafiziniai klausimai stabdo *sekso lauko tyrimus*. Ir pačioje pabaigoje savo galią atgauna romanai (arba klasika): penkiametė mergytė „šviečiančiomis iš džiaugsmo akytėmis ir dantukais“ džiugiai šūkteli: „Hi!“

„– Hi!“ – sakau aš.“

Susitikti ir pasisveikinti.

Kad ir *tai* būtų mumis parašyta.

– VIKTORIJA DAUJOTYTĖ –

Paprasta pašto dėžutė

„ŠIAURĖS ATĖNUS“ gaunanti pašto dėžutė

Naujais 2026 m. nauja „ŠIAURĖS ATĖNŲ“ kaina – 2,20 €.

GERIAUSIA-PRENUMERUOTI!

Patyrimai (iš asmeninių užsirašymų)

2009 m. gegužės 10 d., sekmadienis

Loretos Juodkaitės šokio spektaklis „Sibilė“.

Sekmadienis prasideda tablete. Atrodo – pasikarsiu. Bet vakar patyriau „Sibilė“. Ar tą galima pavadinti spektakliu? Tvarinys (tikrai ne kūrinys). Esu girdėjusi apie ją. Pakerėta einu į užkulsius. Grabaliodamasi tamsiuose kuluaruose randu kambarėlį. Ten išmėtyti tik ką buvę gyvi daiktai – krepšiai, šiukšlės, drabužiai, liekanos. Duše girdžiu vandenį – ji prausiasi. Turiu jai pasakyti. Pasakyti tuoj pat! Palaukiu. Ji prausiasi ilgai, nes reikia nusiplauti ne tik molį ir druskas – ir salės juodulius, ir šlovę. Ir jaudulį, kai prancūzų, lietuvių, vokiečių, ispanų, studentų ir žioplių minia ūmai atsistoja, įsmeigus akis į Golgotą atlikusio žmogaus veidą. Lūpos vos vos sukruva menamam „ačiū“ – tik tam, kad pati nepavirstum skulptūra ir neliktum čia amžinai įsimeigus į šviesos ratą.

Iš asistento gaunu jos telefoną. Skambinu sekmadienį, kai tabletė pradeda savo ramino darbą. Išgirstu balsą. Šiurpu nueina mintis, kad kalbu su savo refleksu, antrininku – jau seniai su savimi nekalbėjau. Ji įvardija mano sutrikimą, apibūdindama tai, ką patyriau, – „tarnystės menas“.

„Šiaurės Atėnuose“ randu Staponkutės straipsnį (jau ilgai jų nebuvo). Seserystės bendruomenė siunčia viltingus ženklus.

2009 m. birželio 3 d.

Kai tik atveriu spintą ar atidarau bet kurį stalčių – gausos beprasmybė. Ar ateis kada laikas, kad imčiau ir susimąstyčiau. Kad suskaičiuočiau. Kad atsisakyčiau. Žemaičių Kalvarijos pamokos nuramina sielą. Čiuopiu paskutinius likusius dienoraščio puslapius – keli. Maniau, kad jei baigsiu, ir bus pabaiga. Bet Monika netikėtai atneša naują tuščią albumą. Ženklas?!

2009 m. birželio 14 d.

Sapnas: veiksmas vėl vyksta Japonijoje. Matuojusi suknelės – šilkinės, tamsios, juodos su įvairiais labai įdomiais papuošalais. Ilgos, laisvos, tunikos stiliaus. Lengvos. Įsidėmiu juodą apvalią megztą sagę. Mano psichologė Gudaitė sako, kad tai reiškia kažką naujo – „prisimatavimai“ to, kas mane kankina ar prie ko aš norėčiau pritapti.

Pabudusi jaučiausi klaikiai. Pasidalinusi į dvi dalis. Aš – į kitą pasaulį. Abi dalys – mirusios. Atmestos, svetimos. Ištuštėjusios. Bergždžios. Paskambinu Ingai (Tibeto masažo specialistei). Išsikviečiu taksi ir važiuoju į jų sekmadieninį susirinkimą. Algirdas Š.* sako „pamokslą“. Nors sudėtinga tai priimti, visgi jam pasiseka ši tą man pasakyti. Turiu jėgų net nueiti į niūrių KGB (Tėvelio prisiminimui). Ilgai planuotas susitikimas. Sukrėtimas prablaivo. Vakare atvyksta Rapolas. Puikus mūsų vaikinai. Baltas angelas.

2009 m. rugpjūčio 22 d.

Šiandien parvažiavau iš kaimo. Kaime buvo gera, nors naktimis – nelabai. Vakare Vilnius šviežias. Gražus. Švytintis. Vasariškas. Pilnas gyvybės. Jaunystės. Su šortais ir mini sijonėliais (ar beveik be jų). Mano kiemas išpūdingai gražus. Su senu kaštonu. Beveik tuščias, be mašinų. Jaudinančiai žalias. Pagaliau meistravami nauji laiptai. Tomas į mane nereaguoja, bet manęs tai nepaliečia. Atsisėdu savo kambaryje ir suvoki – esu tikrai viską turinti. Visišką namų ramybę atgulu į savo plačią, patogią lovą. Gera.

2009 m. rugsėjo 1 d.

Sėdžiu nuostabijame savo balkone. Apsupta vijoklių lajos. Senamiesčio tyloje – vos per kelis stogus baltuoja varpinės kryžius. Tempiu lauk iš užkampių visokias „gėrybes“ ir bandau pratinti save prie minties atsikratyti nereikalingų. Seniai patirta namų tylos palaima. Šitoje palaimoje išnyra kažkoks gerumas. Galvoju apie Tomą ligoninėje. Apie jo vienatvę, likimo pasirinkimą. Mano atsakomybę jam. Neseniai buvo sunki, nepakeliama – staiga nušvito, lengva, netgi miela.

Jūratė Stauskaitė. Juoda šokėja I. 2022

Rašau šias eilutes lyg ir bijodama, kad visa tai vėl kas nors iš manęs atims (liga? nuovargis? pasimetimas? išsekimas?). Stengiuosi galvoti apie japoniškus sapnus – ypač apie tą, kuriame lįpau į dangų didžiuliais neaprepiamais laiptais. Ir apie nuvažiavusį traukinį. Pildosi. Būti, atsidurti anapus ribos – pažadas pagaliau atrasti savo laiką. Ir skirtį. Būti reikalingai nors vienai būtybei – tegul ji man atrodė tik sunkus kryžius, atsitiktinė našta.

Dieną, kai visa Lietuva juda kruta (rugsėjo 1-oji), galiu romiai sėdėti savo žaliajame balkone, nutviekstame saulės, ir pati sau pavydėti savo kambario paukščių gyvenimo, iškilmingų povų ant sienų ir stalų, jaukių pagalvėlių, mielių kelionių daikčių iš visur, nuostabaus užtiesalo, padovanoto pussės Irenos iš Niujorko, Skačkos paveikslų ant sienų. Numatyta šios dienos ekskursija į Dubingius neįvyksta dėl nujaučiamų prieskonių ir aš džiūgauju širdyje, nes to neįvykimo norėjau. Viskas į gera! Visi sutikti žmonės sutartinai sako komplimentus (kokia pailsėjusi, kokia graži, kokia kitokia) ir galiu tik įsivaizduoti, kokia, matyt, buvau prieš kelis mėnesius. Ne tik sau, bet ir kitiems. Kam dėkoti? Vaistams ar Dievui? Kvailas sugretinimas.

2009 m. spalio 8 d.

Lyja. Per radiją skaito Jono Meko „Laiškus iš Niekur“. Lietuviai nebuvo pagonys – jie buvo panteistai! Nes pagonys garbina stabus (kaip šiandien garbiname automobilius), o panteistai susivienija su gamta.

Ši mintis susikalba su žiūrėjimu į paraudusius balkono vijoklio lapus. Subtiliausi rausvo, rudo, bordo, chaki atspalviai kartu su apšalusiu pelargonijų raudonių nušvitę tokia aristokratiškos tapybos elegancija, kad veik netenki amo. Ar galima po to rėkauti, kad tapyba mirė, kai jos tiek gamtoje?

Atklydusi mintis: žmogui nereikia rengtis subtiliais gyvojo pasaulio tonais – nereikia mėgdžioti gamtos! Šitoje nelygioje konkurencijoje vis tiek liksi arba nuolankiai pralaimėjęs, arba sugėdintai pilkas. Arba kaprizingai nenuovokus. Vienija juoda, pilkšva, rusva (bet ne akinanti balta). Taip reikėtų rengtis, kad būtum kaip vienetas, stovyla, brūkšnys, taškas – netrikdantis ir nutrūkęs.

2009 m. gruodžio 13 d.

Bernardinuose per mišias meldžiausi už Rūtą ir babunę Aleksandrą – 50 metų nuo jos mirties. Prisimenu ją – man tada buvo dvylika. Visos mūsų giminės matrona. Pradžia ir pabaiga. Iki šiol sprogdinantis užtais, kurio paslapties liksim neįminę.

Rūta gėsta. Jos veidas šviesus ir giedras. Panašus į Aldutės. Meldžiuosi ir meldžiuosi, kad ji suspėtų atleisti savo priešams iki iškeliudama. Šiandien kalbėjomės apie tai. Apie tėvelį, mamą, Vladą. Meldžiuosi, kad Dievas dar duotų laiko jai nušvisti meile. Ir susitaikymu. Su Popiežiaus palaiminimu viliuosi, Dieve, būti išklaudyta.

2009 m. gruodžio 25 d., Kalėdos

Maža graži eglutė. Permirkusios Kalėdos. Tokios krizinės, bet suvoki, kad kaip tik to ir reikia. Neiti iš namų. Nesiblaškyti. Pabūti. Geros Kalėdos. Ne tokios, kokias įsivaizduoji, o tokios, kokios yra. Dar kartą pamatau savo namus. Namai gražūs. Jaukūs. Kada ir kaip aš juos įstengiau sukurti? Principas „pasidaryk pats“ triumfuoja. Kalėdinio stebuklo padedama, staiga aptinku šio principo laisvę. Ta proga nueinu ir pabučiuoju Tomą į lūpas. Apstulbęs ir nušvites jo žvilgsnis patvirtina iš karto visus principus. Jeigu jie ateina iš principingai neprincipingos „apačios“. Jei pasisektų tą nuovoką sulaikyti bent dar dieną kitą, gal ji jau neapleistų manęs „iki dienų pabaigos“. Tikriausiai tai būtų prasmingas pabaigtuvių triumfas. Iš visų dalykų, kurie man patiko per šias Kalėdas, – nesibaigiantis kalėdinis lietus, kiaurai persmelkianti klampynė, išaukštinanti mitinę Kalėdų šviesybę. Ideali pasaulio iliustracija. Geriau nesugalvosi – mirtis stereotipui, akligatvis „šokėjoms tamsoje“. Totali iliuzijų kapituliacija. Kalėdos nusprendė mus išgelbėti pašviesdamos tamsa.

2010 m. sausio 6 d.

Nurenginėjau eglutę. Byra spygliai. Per greitai. Sausai. Bukai. Tie patys spalvoti burbuliukai gula į tą pačią kartoninę dėžutę. Bet kaip. „Bet kaip“ pračina. Kalėdinis laikas. Ir dėl to nekyla jokio apmaudo. Tik noras, kad jis ir toliau sau taip eitų.

2010 m. sausio 7 d.

Ir vis tik – buvo sekmadienis. Sausio 3-ioji. Dauba prie Kaišiadorių. Paparčiai. Vienuolynas. Sniegas. Speigas. Vienuolių giesmės koplyčioje. Arbata atsiskyrėlių sodybėlėje. Šulinys. Akimirka. Stovi akyse.

Perskaitau Donaldą Kajoką eilėraščius. Iliustruosiu. Kol neskaičiau – maniau, lengvai išsisuksiu. Nepavyks.

2010 m. sausio 11 d., pirmadienis

Niekur neinu. Sninga. Niekas nenoriu. Sėdėti. Tyliai akompanuojant Mozartui. Krūvos archyvinių dulkėtų popiergalių. Naivūs egzaltuoti jaunystės dienoraščiai, nuotraukos, laiškai, pageltusios laikraščių iškarpos. Sujudinta praeitis spaudžia prie žemės.

2010 m. sausio 13 d.

Visą nuostabią žiemos išbalintą dieną radijas groja Bachą, visas ave marijas ir t. t. Sausio 13-oji. Vaiskus oras išvilioja prie Vilnelės. Turėti upę beveik kieme! Šnekančią, tekančią upę su būriu ančių, sutūpusių sniege. Nutariu, kad šiandien gera diena ir kad eisiu į mokyklą pas mokinius. Pamoka vykusi – šokame ir piešiame. Eskizuojame kartu. Mielas pasiutimas! Trys mano mylimukai – Kipras, Gediminas ir Aleksandras – ateina pirmi. Pasijuntu vėl savo rogėse. Šokame ir pašome įkaitę. Vieni kitiems darome įspūdį.

Mobilus pertraukia žinia: mirė Pranas Lapė. Atrodo, taip jau ir turėjo būti. 89 metai, aklumas, žarnų nepakankamumas, operacija. Pranas mirė. Nesavų balsu sakau mokiniams. Jiems tai nieko nereikia. Jie nežino Prano. Bet tyli. Bandau dar tęsti pamoką, bet visi suprantame, kad to niekam nebereikia. Gal ir nevalia. Atsisveikinu, atsiprašiusi, kad turime baigti anksčiau. „Ačiū už pamoką, mokytoja“, – išgirstu.

Vakare imuosi skaityti Juliaus „Postiles“.

Prie mano patalų tyliai atitipena mažutis taškutis – Dievo karvytė. Atsiradusi nežinia iš kur ir kaip – visai ta pati, lanko mane tokiomis pat aplinkybėmis.

– JÜRATĖ STAUSKAITĖ –

* Algirdas Šeškus – žymus „guru“, garsus fotomenininkas.

Salmano Rushdie iššūkis

► Atkelta iš p. 5

mūsų sumišai savaščiai apdainavimu“, „hibridiškumo, negrynumo, susimaišymo, transformacijos, kylančios iš naujų ir netikėtų žmonių, kultūrų, idėjų, politikos, filmų, dainų derinių“, išaukštinimu. Parašytas labiau komišku nei poleminiu tonu, tai buvo ir socialinis, konkrečiai – britų azijiečių, romanų, ir fantasmagoriškas didžiojo islamo pasakojimo perpasakojimas.

Rushdie manė, kad jei ir kils triukšmas, jis greitai nugalės. „Būtų absurdiška manyti, kad knyga gali sukelti riaušes“, – prieš pasirodant knygai jis sakė vienai Indijos žurnalistei. Prieš trejetą metų britų ir amerikiečių musulmonai buvo taikiai protestavę prieš filmo „Mano gražioji skalbykla“ nepagarbų scenarijų, sukurtą pakistaniečių kilmės brito Hanifo Kureishi, bet tas protestas greitai išsisėmė. Be to, rasistinio „pakistaniečių puolimo“ laikais Rushdie Londone gerbė už tai, kad atvirai kalbėjo apie fanatizmą. 1982 metais „Channel 4“ laidoje jis sakė: „Britų mąstysena, britų visuomenė niekada nebuvo nusikračiusi imperializmo. Jis tebegyvuoja, veisdamas utėles ir parazitus, laukdamas nesąžiningų žmonių, kad išnaudotų jį saviems tikslams.“

Vis dėlto Indijoje Rajivo Gandhi vyriausybė prieš nacionalinius rinkimus „Šėtoniškas eiles“ uždraudė. Ar cenzūrinis įnirsis išplis, dar nebuvo aišku. Jungtinėje Karalystėje romaną pateko į Bookerio premijos trumpąjį sąrašą. „Šėtoniškos eilės“ net buvo recenzuojamos Irano spaudoje. Saudo Arabijos religinių institucijų mėginimai sukelti pasipiktinimą ir pasiekti, kad knyga uždraustų visame pasaulyje, iš pradžių didelio pasisekimo nesulaukė, net arabų šalyse. Bet netrukus užtvanka griuvo. Kašmyre ir Islamabade kilo mirtinos riaušės; Boltone, Bradforde, Londone ir Oldame – eitynės ir knygų deginimas; Njujorke grasinta susprogdinti knygos leidėjus „Viking Penguin“.

Teherane pasiligojęs ajatola Khomeini išgyveno krizę. Po aštuonerių metų karo su Iraku, pareikalavusio šimtų tūkstančių aukų, jis buvo priverstas, kaip pats sakė, gerti iš „užnuodytos taurės“ ir sutikti su Saddamo Husseino paliaubomis. Revoliucinio režimo populiarumas buvo smarkiai smukęs. Khomeini sūnus pripažino, kad jo tėvas „Šėtonišku eiliu“ niekada net neskaitė, tačiau jį supantys mulos čia įžvelgė progą vėl įtvirtinti ajatolos autoritetą tėvynėje ir net svetur, ne tik tarp šiitų. Khomeini paskelbė fatvą, raginančią nubausiti Rushdie mirtimi. Kaip knygoje „Nuo fatvos iki džihado“ rašo Kenanas Malikas, šis įsakas „buvo silpnumo, o ne stiprybės ženklas“, labiau susijęs su politika nei su teologija.

Rushdie į namus paskambinęs BBC žurnalistas paklausė: „Koks jausmas sužinoti, kad ajatola Khomeini jums ką tik skyrė mirties bausmę?“ Rushdie pagalvojęs: „Aš – lavonas. Viskas. Dienos suskaičiuotos.“ Visą likusį gyvenimą jis jau nebebus tik pasakotojas; jis taps istorija, kontroversija, skandalu.

[...]

Kitą dešimtmetį Rushdie gyveno slapstydamsis, saugomas Londono policijos Specialiosios parengties skyriaus pareigūnų. Antraštės laikraščiuose ir grasinimai nesiliovė. Vieni žmonės elgėsi prideramai, kiti – gėdinagai. Buvo labai ištikimų draugų – Billas Bufordas, Martinas Amisas, Jamesas Fentonas, Ianas McEwanas, Nigella Lawson, Christopheris Hitchensas ir daug kitų, – bet būta ir tokių, kurie fatvą laikė problema, kurią Rushdie užsitraukė pats. Princas Čarlzas aiškiai išreiškė savo pasibaurėjimą per vieną vakarienę, kurioje dalyvavo Amisas: esą ko gi daugiau tikėtis, kai įžeidi giliausius žmonių įsitikinimus? Johnas le Carré nurodė Rushdie išimti šią knygą, „iki ateis ramesnis laikas“. Roaldas Dahlis išvadino jį „pavojingu oportunistu“, kuris „puikiai žinojo, ką daro, ir negali teisintis kitaip“. Dainininkas, dainų autorius Cat Stevens, sukūręs hitą „Peace Train“ ir atsivertęs į islamą, dėstė: „Korane aiškiai pasakyta: tas, kas šmeižė Pranašą, turi mirti.“ Germaine Greer, George’as Steineris, Auberonas Waugh – visi jie išreiškė nepritarimą Rushdie. Kaip ir Britanijos užsienio reikalų ministras Jimmy Carteris bei Kenterberio arkivyskupas.

Tarp jo peikėjų įsitvirtino Rushdie kaip žmogaus, beširdiškai nepaisančio musulmonų jausmų ir, svarbiausia, nedėkingo už brangią apsaugą, kurią jam teikia vyriausybė, įvaizdis. Istorikas Hugh Trevoras-Roperis mestelėjo: „Neišspausčiau nė ašaros, jei kokie Britanijos musulmonai, pasipiktinę jo elgesiu, patykotų jo tamsiame skersgatvyje ir pabandytų jį pataisyti. Jeigu tatai paskatintų jį labiau valdyti savo plunksną, visuomenei tai išeitų į naudą, ir literatūra nenukentėtų.“

Baisiausia, kad dėl nežmoniško Khomeini įsako išties daug kas nukentėjo. Vienas po kito [1991 metais] buvo subadyti Hitoshi Igarashi ir Ettore Capriolo, „Šėtonišku eiliu“ vertėjai į japonų ir italų kalbas, pirmasis – mirtinai; knygos norvegų kalba leidėjas Williamas Nygaardas [1993 metais] buvo pašautas trim šūviais, bet, laimė, liko gyvas. Nuo Londono iki Berklio buvo padeginėjami knygynai. Tuo tarpu Švedijos akademija, mokslo organizacija

Stokholme, kasmet skirianti Nobelio literatūros premiją, atsisakė išreikšti palaikymą Rushdie. Ši tylą tęsėsi dešimtmečius*.

Rushdie bėdos tuo nesibaigė. Jo santuoka su rašytoja Marianne Wiggins žlugo. Jį kamavo nerimas dėl mažamečio sūnaus [iš pirmosios santuokos] Zafaro saugumo. Iš pradžių jis kalbėjo bravūriškai: „Atvirai šnekant, norėčiau būti parašęs dar kritiškėsnę knygą“, – pareiškė jis žurnalistui tą dieną, kai buvo paskelbta fatva, tačiau, kaip pats rašė, gyveno „nesibaigiančiame košmare“. „Šėtoniškos eilės“ užjaučiamai kalbama apie dalį, tenkančią su šaknimis išrautiems žmonėms, – tiems patiems jaunuoliams, kuriuos vakarinių žinių laidoje dabar jis matė deginančius jo atvaizdą. Jo priešininkai nebuvo tik įžeisti; jie reikalavo teisės nebūti įžeistiems. „Šis paradoksas yra mano gyvenimo istorijos dedamoji“, – prisipažino jis man.

Tai dedamoji ir dar didesnio paradokso. „Šėtoniškos eilės“ buvo išleistos tuo metu, kai laisvė išgyveno pakilimą: 1989 metų pabaigoje griuvo Berlyno siena; akyse byrėjo komunistų partijos autoritetas Sovietų Sąjungoje. Tačiau Rushdie byla pranašavo kitas istorines tendencijas: kovas dėl daugiakultūriškumo ir žodžio laisvės ribų; radikalojo islamo kilimą ir atsaką į jį.

Kai kuriems jauniems rašytojams šis kūrinytas tapo tikru kūrybiškumo stimulu. Dramaturgas ir romanistas Ayadas Akhtaras, Amerikos PEN centro prezidentas [2020–2023 metais], užaugo Milvokio musulmonų bendruomenėje. Jis pasakojo man prisimenantis, kaip jo draugai ir artimieji buvę giliai įžeisti „Šėtonišku eiliu“; drauge jos pakeitė jo gyvenimą. „Aš negalėjau patikėti tuo, ką skaitau, – tiek dėl jų grožio, tiek dėl to, kad, būdamas tikintis musulmonas, grūmiausi su šoku, sukeltu nepaprastai romano nepagarbos, – sakė jis. – Perskaitęs šią knygą, aš jau buvau kitas žmogus. Patirtis, manau, panaši į jauno tikinčio 3-iojo dešimtmečio airių kataliko, susidūrusio su „Menininko jaunų dienų portretu“.“

Vis dėlto 1989-ųjų pabaigos neramumų metu knygą juodino žmonės, žiūrintys į ją tik per karikatūros ir užgaulės prizmę. Romanistas, ryžsis rašyti apie sudėtingą Londone gyvenančių žmonių iš Pietų Azijos padėtį, dabar šio miesto ir viso pasaulio mečetėse buvo vadinamas išdavikišku blogio įsikūnijimu. Trokšdamas nuraminti aistras Rushdie susitiko su vietos musulmonų vadovų grupe ir pasirašė deklaraciją, patvirtinančią jo tikėjimą islamu. Jo samprotavimu, iš dalies tai buvusi tiesa: nors netikėjo antgamtinėmis jėgomis ar ortodoksinėmis dogmomis, jis gerbė islamo kultūrą ir civilizaciją. Dabar jis paliudijo, kad nesutinka nė su vienu savo romano personažų teiginiu, šmeižiančiu islamą ar pranašą Mahometą, ir pažadėjo sustabdyti knygų minkštais viršeliais leidybą, „kol egzistuosiąs įžeidimo eskalavimo pavojus“.

Tuo metu ajatola Khomeini jau buvo miręs, tačiau jo įpėdinis ajatola Ali Khamenei liko nepajudinamas. Jis pareiškė, kad fatva toliau galiosianti, net jei Rushdie „atgailaus ir taps pačiu pamaldžiausiu savo laikų žmogum“. Vienas Teherano laikraštis patarė Rushdie „ruošti mirėčiai“.

Rašytojas jautėsi pažemintas. Jis nusprendė, kad bandymas suminkštinti įsigėdusiuosius jo galvos buvo klaidas. Daugiau jis jos nebekartos. [...]

Nuo 1989 metų Rushdie turėjo atsiriboti ne tik nuo grasinimų susidoroti, bet ir nuo nuolatinio jo asmenybės narstymo spaudoje ir kitur. „Vienu metu buvo sukurptas toks mano „aš“, kad atrodėčiau blogas žmogus, – pasakojo jis. – „Bjaurus“, „pasipūtęs“, „pasibaisėtinas rašėvas“, „jei ne tie išpuoliai, niekas jo neskaitytų“. Ir t. t., ir pan. Aš turėjau kovoti su tuo netikru savimi. Mama kartodavo, kad su negandomis ji kovoja jas pamiršdama. Ji sakydavo: „Yra žmonių, kurie turi gerą atmintį. Aš turiu pamirštį.“

Rushdie atrodė, kad šis įvykis įvairiopa gali sužlugdyti jį kaip menininką. Jis galėjo visiškai atsitraukti nuo rašymo. Galėjo pradėti rašyti „keršto“ knygas, kurios pavestų jį aplinkybių vergu. Arba „baimės“ knygas – romanus, „besibaidančius tam tikrų dalykų, nes jaudiniesi, kaip į juos sureaguos žmonės“. Rushdie nenorėjo, kad fatva taptų lemiamu įvykiu jo literatūrinėje karjeroje: „Jei koks atvykėlis iš kitos planetos, niekad negirdėjęs apie tai, kas man nutiko, tiesiog imtų ir chronologiškai perskaitytų iš lentynos mano knygas, nemanau, kad pamanytų: „1989-aisiais šiam rašytojui nutiko kažkas baisaus.“ Knygos eina toliau savo keliu. Ir tai tikrai daryta valingai.“

Kai kurie Rushdie aplinkos (ir ne tik) žmonės yra įsitikinę, kad per kelis kitus dešimtmečius savicenzūra ir baimė įžeisti tapo pernelyg įprasta praktika. Jo bičiulis Hanifas Kureishi [2009 metais] yra pareiškęs: „Šiandien niekas neturėtų drąsos parašyti „Šėtonišku eiliu“, ką jau kalbėti apie jų publikavimą.“

[...]

Rugpjūčio 11-osios naktį dvidešimt ketverių metų vyras vardu Hadi Mataras nakvojo po atviru dangumi Šatokvos mokymo centro teritorijoje. Jo tėvai, Hassanas Mataras ir Silvana Fardos, kilę iš Jarūno gyvenvietės Libano pietuose, netoli nuo Izraelio sienos, imigravo į Kaliforniją, kur gimė Hadi. 2004 metais jie išsiskyrė. Hassanas Mataras grįžo į Libaną; Silvana Fardos su

sūnumi ir dukromis dvynėmis galiausiai atsidūrė Naujajame Džersyje. Pastaraisiais metais šeima gyveno dviaukščiame name Fervju priemiestyje, kitoje Hudzono upės pusėje nuo Manhatano.

2018 metais Mataras nuvyko į Libaną aplankyti tėvo. Kelionė, bent jau pradžioje, nenusisekė. „Vos nuvažiavęs jis man paskambino, norėjo grįžti, – žurnalistui pasakojo Fardos. – Ten jis praleido apie keturias savaites, bet kelionė dėl tėvo nesusiklostė, jis jautėsi labai vienišas.“

Pargrįžęs į Naująjį Džersį Mataras pasidarė dar dievotesnis musulmonas. Be to, uždaras ir atsiskyręs; ėmė priekaištauti motinai, kad tinkamai religiškai neauklėjo. „Tikėjaisi, kad parvažiuos motyvuotas, baigs mokyklą ir aukštąją, gaus darbą“, – sakė Fardos. Tačiau, anot jos, Mataras užsidarė rūsyje, kur kiauras naktis skaitydavo ir žaisdavo vaizdo žaidimus, o dienomis miegodavo. Kurį laiką dirbo nukainotų prekių centre netoli namų, bet po kelių mėnesių išėjo iš darbo. Būdavo, kad savaitėmis motinai ir seserims nepratarė nė žodžio.

Retkarčiais Mataras iškeldavo koją iš namų. Užsirašęs į bokso klubą už poros mylių lankė vakarines treniruotes: šokdynė, mažoji ir didžioji bokso kriaušės, sparringas. Įgūdžiais niekam nedarė įspūdžio. Savininkas, ugniageys Desmondas Boyle’as, didžiuojasi tuo, kad sugeba padėti atsiverti savo klubo lankytojams. Su Mataru jam nesusisekė. „Apie jį galiu pasakyti tik tiek, kad kiekvieną kartą jį pamačius atrodydavo, jog tai blogiausia diena jo gyvenime, – pasakojo man Boyle’as. – Visada atrodė taip, tarsi ką tik būtų nugaišęs jo šuo, kiekvieną dieną veide liūdesys ir baimė. Po kurio laiko pamėginau užmegzti su juo ryšį, bet jis tik išspausdavo žodį kitą pašnibždomis.“ Nuo visų lankytojų laikėsi atokiai. Boyle’o žodžiais, Mataras buvo „vienišo vilko įsikūnijimas“. Rugpjūčio pradžioje Mataras atsiuntė sporto klubui elektroninį laišką, pranešdamas, kad atsisako narystės. Šalia jo vardo buvo dabartinio Irano aukščiausiojo vadovo nuotrauka.

Apie artėjančią Rushdie renginį Šatokvos edukacijos centre Mataras sužinojo iš tviterio. Rugpjūčio 11 dieną autobusu nuvyko į Bafalą, o iš ten išsikviestu taksi nuvažiavo į renginio vietą. Nusipirkęs bilietą į Rushdie pasirodymą stūmė laiką. „Aš ten ilgokai tryniausi, – sakė jis trumpame interviu „New York Post“ dienraščiui. – Nieko ypatingo neveikiau, vaikščiojau, ir tiek.“

Zadie Smith romane „Balti dantys“ radikalizuotas jaunuolis vardu Milatas prisijungia prie vienos islamistų grupuotės ir kartu su keliais bendraminčiais važiuoja traukiniu į demonstraciją prieš įžeidžiantį romaną ir jo autorių: „– Tu jį skaitei? – paklausė Ranilis, švilpiant pro Finsberio parką. // Visi nutilo. // – Tiksliai jo tai aš neskaičiau... – atsakė Milatas. – Bet juk aš viską žinau apie tą mėšlą, ką? // Dar tiksliau tariant, Milatas jo neskaičė.“ Mataras irgi. Jis buvo permetęs akimis vos porą „Šėtonišku eiliu“ puslapių, bet matė Rushdie vaizdo įrašų „YouTube“ kanale. „Aš jo labai nemėgstu, – sakė jis „New York Post“. – Jis yra tas, kuris užsipuolė islamą, užsipuolė jų įsitikinimus, jų įsitikinimų sistemas.“ Autorių jis pavadino „suktu“.

Rushdie buvo pratęs prie tokių renginių kaip Šatokvoje. Buvo dalyvavęs nesuskaitomose daugybėje skaitymų, diskusijų ir paskaitų, netgi mėgavosi jais. Jo partneris scenoje Henry Reese’as – ne. Norėdamas nuraminti nervus Reese’as giliai kvėpuodamas žvalgėsi į žiūrovus. Tie draugiški, laukimo kupini veidai veikė raminaimai. O tada – skubių žingsnių tapsenimas, šnopavimas ir šniokštavimas nuo įstangų. Reese’as atsisuko į triukšmo šaltinį – į Rushdie. Juodai apsitaisęs vyras puolė rašytoją. Iš pradžių, pasakojo Reese’as, „pamaniau, jog tai pokštas, kažkoks prasto skonio imituotas užpuolimas, kažkas panašaus į Willo Smitho antausį“. Paskui jis išvydo kraują ant Rushdie kaklo, kraujo lašus ant scenos reklaminio skydo su Šatokvos emblema. „Tapo aišku, kad jis turi peilį, nors iš pradžių atrodė, kad muša tiesiog ranka. Mirksnį sustingau. Paskui puoliau tą vyrą. Instinktyviai. Pribėgau, pargrioviau ir sugriebiau už kojų.“ Mataras Salmanui Rushdie buvo smogęs keliolika kartų. Dabar jis metėsi ant Reese’o ir peiliu perrėžė jam kaktą viršum akies.

[...]

Nežinoma, ar Mataras veikė kieno nors nurodymu ar apmokytas, tačiau Irano valstybinė žiniasklaida ne kartą išreiškė pritarimą jo pasikėsinimui nužudyti Rushdie. Dar praėjusį mėnesį Islamo revoliucinės gvardijos vadas Hosseinas Salami pareiškė, kad Mataras pasiėlgė „drąsiai“, ir įspėjo, kad 2015 metais musulmonų ekstremistų užpulto prancūzų satyrinio žurnalo „Charlie Hebdo“ darbuotojai turėtų pamąstyti apie Rushdie „likimą“, jei ir toliau tyčiosis iš ajatolos Khamenei.

[...]

newyorker.com
Vertė Andrius Patiomkinas

* Tik 2016 m. Švedijos akademija, savo tylą motyvavusi apolitiška laikysena, pasmerkė Salmanui Rushdie tebegaliojančią mirties bausmę – netrukus po to, kai Irano valstybinės žiniasklaidos priemonės surinko dar 600 tūkst. JAV dolerių pridėti prie tuo metu galiojusio maždaug 3,3 mln. atlygio už Rushdie „galvą“ (vert. past.).

ARTŪRAS TEREŠKINAS

Artūras Tereškinas – sociologas, rašytojas, kultūros kritikas, viena ryškiausių figūrų Lietuvoje, mėstančių apie kūniškumą, seksualumą, emocijas ir socialinį pažeidžiamumą. Ten, kur poezija dažniausiai renkasi tylą, metaforą ir lyriškumą, Tereškinas imasi atvirai kalbėti apie *queer* vyrų kūnus, seksualinius geismus, senėjimą, ligą ir vienvyvių. Atviri ir erotiškai nefiltruoti eilėraščiai kuria Lietuvos *queer* poetinį archyvą, kokio dar neturėjome: Europos miestų gatvės, Vilniaus Šopeno, Šv. Stepono ir Kalvarijų gatvių butai, Palangos paplūdimiai tampa intymios *queer* vyrų istorijos žemėlapiu. Tai poezija, kuri nesitaiksto su literatūrinėmis ir socialinėmis normomis, griaua kultūrinį kuklumą, įrašo *queer* erotinio geismo patirtis į lietuvių literatūros lauką ir kartu prisideda apie pasaulinės *queer* erotinės poezijos kanono.

Cia spausdinami eilėraščiai iš būsimos Artūro Tereškino knygos „Lipnūs kūnai“. Rinkinį gegužės pabaigoje išleis leidykla „Kitos knygos“.

Šv. Stepono gatvė

tavo bute Šv. Stepono gatvėje
gulėjome ant čiužinio
tiesiai ant žemės
pirmą kartą parsivežiau
poppers
moksliskai kalbant
alkilo nitritų
kvapai buteliukuose
pauostyk sekso metu

rodės, kad išėsi iš proto
pirmą kartą uostydamas
tik neapsilaistyk
skystis aitrus, deginantis

įkvėpk jo į vieną šnervę
paskui į kitą
o tada dulkinink mane
kol išseks jėgos

niekada negirdėjau
tavęs taip dejuojant
garsiai, lyg rėktum
o gal verktum
svaiginantis kvapas
svaiginantis seksas

o kaip gera
šaukei dejuodamas
duok man to *popperso* dar
negailėk
čiužinys braška per siūles
mes judame vis greičiau
abu atsiklaupę ant kelių
tavo bute Šv. Stepono gatvėje

•

Mano bute Šopeno gatvėje šalta
aukštos lubos, plastikiniai langai
prisiglaudę prie tavo lūpų
elektriniai radiatoriai urzgia iš sielvarto
kad vis dar šalta

Kai bučiuoji mane
mėginu įsivaizduoti, kas yra meilė
ar ji panaši į deginantį radiatorių
jo metalinę aistrą
nors vis dar šąla delnai

Po trečios sunkaus raudono vyno taurės
mums šiek tiek šilčiau
gulim nuogi ant senos ištiesiamos sofos
tamsiai mėlynų paklodžių
tavo kūno plaukai šildo mane

Tau patinka būti grubiam
švelniai daužyti man sėdmenis
tavo rankos šiurkščios
nuo darbo tėvų sode
subraižo mane lyg nuogo klevo šakos
už lango

Kai įkaistame kaip elektrinis radiatorius
šūkaudami nešvankybės
aš angliškai, tu lietuviškai
vis tiek nežinau, ar tai meilė
ar tik nekasdienis seksas
kurio vis dar ilgiosi kaip vasaros Helsinkyje

Daivos Kairevičiūtės nuotrauka

•

lapkritį šviesos nedaug
ji dažnai meluoja
kaip ir vyrai, kuriuos sutinki savo lovoje
vienkartiniam nuotykiui
šypsena, seksualiam apsikabinimui
ar dar kitiems veiksams

jų nedaug kaip nedaug šviesos lapkritį
mėginu įsiminti jų veidus, rankas, kojas
kai kuriuos sėdmenis ar net penius
kai šviesos nedaug
jie kartojasi prieblandoje
kai lieti save ir vyrus, kurių kūnai nusitrina tamsoje
kaip tavo randai ant kaktos ir skruostų

lapkritį visko nedaug
mano bute vėsu, paskutinis aukštas
kiauras stogas ir seni langai
todėl kiekvienas vyro kūnas –
kaip gyvas šildytuvas
trini į jį rankas pėdas pilvą
ir kitus organus
laukdamas šiltesnio gruodžio

•

Viešbutyje daug laiko
raudonos šviesos vestibulyje
terasa panaši į didžiulį butą
Madrido karštis liepą
paskambink man, vadink mane
negražiais vardais
kokie tik ateina į galvą

Pro langą matosi palmės
nemiga panaši į ryškią
raudoną šviesą
trečia naktis tarsi gatvės
triukšmas, aukšti vyrų balsai
paskambink man, vadink mane
negražiais vardais

Filmai, kuriuos žiūriu netflikse
užmigdo mane
pagaliau pamirštu raudoną spalvą
prašau viešbučio darbuotojos
kad išjungtų raudonas lempas
galite išjungti ir mane
juk aš problema

Negaišk laiko
nors viešbutyje jo daug
neskambink man
nevadink manęs juokingais vardais
nesikeik, nesiusk man nuogų nuotraukų

Madride karšta
trys naktys viešbutyje
niekas neskambina
prakaituoju raudoną šviesą
žiūrėdamas į tamsejančias palmes

Niekad

Nežinau tavo vardo
net geidulio, kurį jaučiu, negaliu pavadinti
ar jis išgyventų, jei pasakyčiau
noriu kandžioti tave, noriu skverbtis į tave
noriu dejuoti ir verkti

ar bučiniai išgyventų, jei juos vadinčiau
neteisingais vardais
bučinyš kaip tabletė nuo nerimo
bučinyš kaip gelbėjimosi ratas
tamsiame šaltame vandenyne
kai nesimato nei kranto, nei tavęs

nežinau tavo vardo
ar tu išgyventum, jei pavadinčiau tave radikaliai
neteisingu

pertekliškai nepatogiu, prieštaringu
kaip tavo nuogas beplaukis kūnas
kaip prakaito kvapas ir skonis
kaip didelės rankos ir šiurkštūs delnai

ar išgyvenčiau, jei pamirštum atsisveikinti
po malonumo, kurį sunku pavadinti
jei nežinodamas mano vardo
pasakytum sudie, mano balandi

mano balandžio meile
nesusitiksim daugiau šitą mėnesį
bet tai nereiškia, kad niekad

•

Kai jautiesi pavargęs jau dvidešimt metų
kai nežinai, kur padėti galvą
viskas, ką pasakei, jau pavargo
net tada, kai gimei
jau buvai panašus į rausvą nuovargį
visada, kai juokiesi, tampa nematomas
dar labiau, kai verki

Ką reiškia kvėpuoti nuovargiu
pasakoti apie nuovargį nepažįstamiesiems
prekybos centruose perkant naujus telefonus
ir ieškant lengviausio telefono numerio
kai atsigręži atgal
matai, kaip dvidešimt metų pavargo
nors atrodo, kad visą laiką tingėjai
mylėti, keltis, eiti, kalbėti
tingėjai rašyti ir dainuoti

Kai jautiesi pavargęs jau dvidešimt metų
tarsi viskas būtų sugriauta ir sulaužyta
tarsi žinotum, kas buvo ir bus
sudėjęs rankas, padėjęs galvą
sau ant kelių

•

Nemėgstu degintis, todėl mano kūną uždengia
baltos dėmės, tamsios tatuiruotės ir daug nereikalingų
kilogramų

ten viduje gyvena lieknas asmuo
kurį vienam kartui sutikti vyrai vadindavo
pretty baby sweet baby
šniodami baltas linijas nuo stiklinio stalo
svajodami apie naujas orgijas
įsivaizduodami šviežius kūnus
nebijančius saulės įdegio ir malonumo

visada maniau, kad vasara skamba
kaip pistoleto šūvis, kaip atidaroma kokakola
kaip praverta burna, apžiojanti sunkiai
ištariamą žodį abrakadabra, kaip kandeliabrai
apdulkėję ir kabantys pavojingai žemai

mano išblyškęs kūnas, žili plaukai
pajuodę paakiai, kurių nepaslepia makiažas
tamsūs akiniai geriausia gynyba
nuo žvilgsnių, kada tik šešėliai susikalba su manimi
gyventi juose, tarsi maudytis šaltoje jūroje

ar vyrų nosys, aplipusios baltais milteliais
užuodžia mano kvapą, mano kūno dėmes
dezodorantą, kvėpalus, juos keičiu kasdien
ar jų nosys gali atspėti, kada galėsiu prisidengti
naujais vardais ir pavardėmis, kad manęs neatpažintų
draugai ir pažįstami, kad mane pamirštų
vienkartiniai erotiniai nuotykių su švelniais žodžiais
pretty baby sweet baby

Žmonės už horizonto, arba Lažybos iš dvidešimties centų

*Turėjome mes namą iš vieno plytgalio;
akimis neapmes, o pažvelgti nėra į ką;
pasauliu aptvertas, dangumi dengtas.*

Mūsų namas buvo pilkas, didelis ir niekuo neišsiskiriantis iš visų kitų namų. Pro langą matydavau horizontą ir iš jo kyšančius daugiabučius. Daug žmonių, tokių kaip aš, žiūrinių pro langą. O kas ateis? Svečiai beveik neužeidavo, užtai ateidavo močiutė. Tada jau klausinėdavau:

- Kaip tau, močiut, seniau atrodė žmonės iš užsienio?
- Man? Labai atrodė puikūs toki. Turtingi ir protingi.
- Ar buvai kokį mačius?
- Buvau mačius, bet jauna mergaitė.
- Kaip jis tau atrodė?

– Mačiau moterį su vyru. Labai gražiai atrodė. Labai gražiai pasipuošę. Atvažiavo su reikalais, dovanų atvežė mamai.

- O kaip buvo pasipuošę?

– Buvo tada šaltokas oras, tai moteris su palitu žieminiu, skrybelaite, o vyras su skrybėle ir su palitu buvo. Ir dar tokią lazdukę turėjo. Seniau, jei ponai, tai vaikščiojo su lazduke.

- Kokia proga jie atvažiavo? Iš kokios šalies?

– Pirkit kažko tai pas tėvą. Iš Argentinos jie. Nei neatsimenu, ką jie kalbėjo. Tik kad stovėjom pasislėpę. Žinai, kai anksčiau. Slėpdavomės ant duonkepio, kai kas ateina. Da saldinių davė. Paliko ant stalo. Mes jau nėjom ten prie jų. Tokia buvo mada, kad pasislėpę būdavom, kai kalba suaugę.

- O kai į miestą išvažiuodavai, kaip atrodė žmonės?

– Pirmą kartą, kai išvažiavau į Vilnių, kai pamačiau vakare šviesas, tai galvojau: „O Dieve, iš kur čia tiek žvakių? Kodėl čia tiek daug žvakių?“ Paskui supratau, kad elektra.

Dar turėjome kaimynus totorius, o tvoros neturėjome, todėl jie buvo pramynę takelį greta mūsų verandos. Ypač gerai atsimenu jų senelį. Mamai vis atnešdavo gėlių ir žadėjo, kad ves. O jų gyvenimas bus toks kaip Gruzijoje. Nes juk kur moterims gali būti geriau nei Gruzijoje? Ir mama dažnai sakydavo: „Kai užaugsi, važiuok į Gruziją. Ten vyrai tai ne taip kaip čia. Jie moteris ant rankų nešioja!“ Taip ir įsivaizduodavau tą svajonių šalį: ar gruzinas į autobusą, ar į parduotuvę, ar į kalną – vis žmona ant rankų. Kai Gulnara sėdėdavo ant kopėčių ir žiūrėdavo į debesis, aš jai sakydavau:

– Pamatsi, kai užaugsiu, tai važiuosiu į Gruziją. Mane ten ant rankų nešios!

Bet Gulnara kažkodėl tik juokdavosi. Ji į mūsų kiemą neidavo. Dar buvo Mantas, geriausias draugas. Mes atsisveikindami pasibučiuodavome, bet kai pamatė mama, uždraudė. Tada bučiuodavomės per nosinaitę. Tik trečioje klasėje pasakė, kad myli. Iki tol nieko nenučiuokiau. Labiausiai mums rūpėjo pavaikščioti ant debesies ir pagaliau išsiaiškinti, iš ko jie pagaminti. Kitas klausimas buvo, kaip rasti lobį vaivorykštės gale. Pagal mūsų skaičiavimus vaivorykštės galas turėjo būti kažkur ties kolektyviniais sodais, bet kiek eidavome, vis nieko nerasdavome.

– Mano didulis turi labai ilgą kopėčias, – sakydavo Mantas. Jis tikėjo, kad tomis kopėčiomis galima pasiekti debesį. – Ne, tos nedasieks. Gaisrininkų dasieks, – nusprendė jis.

- O kaip iškviešti gaisrinę?

Buvo ir tų, kurie nuolat galvojo apie pinigus, bet tik todėl, kad jų visai neturėjo. Kalbu apie Barysuką. Jis gyveno kitoje kelio pusėje. Savaitgaliais į bažnyčią neidavo, vietoj to gerdavo, o kalta likdavo, žinoma, žmona. Kitomis dienomis eidavo prie Nemuno, gaudydavo žuvį, jo draugas, sakė, kadaise skendo, bet spėjo išgelbėti. Dirbdavo gerai, daug, mokėjo matematiką. Kartą jį samdė mano dėdė. Vieną dieną, pamenu, jam kaip tik kažkodėl reikėjo pinigų, jis sėdėjo prie tvoros, aš sakiau, negalėsi šiandien dirbti, nes, matai, ateina lietaus, o jis šypsojosi ir sakė: „Nevaržyk.“ Tada dar paklausiau, ar jis žino, kaip iškviešti gaisrinę, bet tik pasakė, kad ji atvažiuoja nebent tada, kai kas užsidega. Tada sakiau, kad reikia man tos gaisrinės, nes aš noriu užlipti ant debesies. Eik tu, sako, debesys yra iš rūko. Nenorėjau tikėti. Mes susilažinom iš dvidešimties centų, kad kada nors užlipsiu ant debesies. Jam buvo juokinga, bet sutiko.

Kai statė ūkinį pastatą, dirbo ne tik Barysukas, bet ir dėdė Miroslavas. Jis mėgo, kad naktį durys būtų atidarytos. Jam visą laiką buvo karšta. Vakaraus žiūrėdavome imtynes ir sėdėdavau jam ant kelių. Kadangi durys atidarytos visą naktį, močiutė miegodavo pasidėjusi pagalį, o kai kas nors sukrebždėdavo, bėgdavo tikrinti. Niekaip nesuprasdavau dėdės Miroslavos. Niekaip nesuprasdavau, kam dėdė Miroslavui reikia tų atidarytų durų. Ar kad karšta, ar kad drąsu?

Kai mirė diedukas, močiutei jis netrukus prisapsnavo. Sakė, kad paklausė: „Kur tu taip ilgai buvai?“ Jis atsakė, kad kurorte. Palangoj buvo. Sakė: „Kaip pristojo kokia boba, negalėjau grįžt, ba norėjo vaiko nuo manį.“ – „Tai reikėjo atlikt reikalą ir grįžt“, – pasakė močiutė ir sapnas baigėsi. Ji savo gyvenime ne kartą mačiusi vaiduoklį. Pasakojo, kaip įeina į kambarį visas baltas, slepiasi po kėdėmis, stalais. Sakė, kad tik per mažą vaiką nepereina. Jei būdavo neramu, prie durų pastatydavo lovą su kūdikiu. Paskui vaidenosi ir diedukas. Tai duris atšaudavo, tai šaldytuvą atidarydavo. Neduodavo močiutei ramybės. Bet iš klebono sužinojom, kad siela kartais grįžta paprašyti maldų. Tai mes meldėmės, meldėmės ir, duok Dieve, nuėjo į dangų. Paskui močiutė vėl jį sapnavo. Kad pasipuošis su kostiumu ir plaukė su valtım per jūrą. Sakė, kad labai jau pavargo irklaut. Močiutė paklausė: „Tai kur tu plauki?“ O jis atsakė: „Amerikon!“ Tai gerai, kai dabar nėra tokių sienų. Galima visur nuplaukt. O sovietiniais laikais jis mano tėtėi sakė, rodydamas ranka į Baltijos jūrą: „Va, sako, jei plauksi tiesiai per šitą jūrą, tai būsi Skandinavijon.“ Tėtė ne taip suprato ir labai juokėsi. Močiutės diedukas irgi kadaise plaukė Amerikon.

– Jis seniai su šipkarta išplaukė. Tai tį uždirbo pinigų ir grįžo, o vaikai liko: Dominykas, Juozas ir Anelė. Vaikai dieduko.

- O žmona?

– Žmona buvo namuose, mano močiutė. Keturiasdešimt pirmais metais, tai man buvo dešimt metų. Tai atsiuntė nuotrauką: juodas žirgas ir vaikas raitas an to žirgo ir Dominykas stovi, už vadelių laiko tą žirgą. Ir atsiuntė muile žiedus auksinius. Sako: „Nenumeskite muilo, sunaudokit iki galo.“ Tas muilas buvo margas, žalias su baltu. Tai buvo žiedai muile. Kaip jis juos ten įdėjo, tai Dievas žino. Ir paskui dar buvo pinigų nuotraukoj indėjis. Nuotrauka su rėmeliais, tokia kaip kardono.

- Tai dar Jūsų an svieto nebuvo, kai jis išvažiavo?

– Nebuvo. Paskutinį laišką diedukas gavo keturiasdešimt pirmais metais. O diedukas jiems atrašė, kad per Tris Karalius akėt išėjo. Tai va, tokį laišką prisimenu, kai rašė.

- Tai paskui jau nesusirašinėjot?

– Ne, tai kad vežimas buvo ir slaptymasis. Lyg bandė dar vieną laišką rašyt, bet nieko, jokio atsakymo. Ir čia va kai atvažiuoja, per teliką rodo, šokėjus, daininykus, tai vis klausau, pavardę gal pasakys. Dominykas buvo, Juozas ir Anelė. Trys vaikai. Aš dar vis poteriaunu už juos.

Kai užsiliepsnojo Barysuko namas, buvo naktis. Pro langą mačiau liepsnas, labai dideles. Močiutė bėgo žadinti žmonių. Ji pabeldė į langą, spėjo prikelti, kol gaisras neapėmė viso namo. Šeima išsigelbėjo. Paskui atvažiavo gaisrinė, užgesino ugnį. Paryčiais namas atrodė baugiai, lyg kokio nedėkinga ranka būtų prisilietus. Vienu metu buvo ir liūdna, ir pakilu. Prisiminiau Mantą. Nubėgau prie jo namo ir pasakiau, kad gaisrinė atvažiavo! Lipsim ant debesies!

Gaisrininkai buvo rimti, purvini ir labai orūs. Pamačiusi juos iš arti, aš iš karto supratau, kad debesys yra tik rūkas. Iš karto supratau, kad praradau dvidešimt centų. Iš karto supratau, kad laimėjo Barysukas. Barysukas visada laimi.

Bet tada gaisrininkas atsisuko ir nusišypsojo. Jis leido mums palypėti kopėčiomis. Mes lipom, lipom, kol užlipom ir pamatėm ten mūsų namus, totorius ir gruzinus, ir jų žmonas, ir Skandinaviją, ir Ameriką, ir dieduką, kuris irkluoja. Ir pamatėm, koks mažas yra šitas miestas, kokio maža žemė, net juokinga! Sugraibiau kišenėje dvidešimties centų monetą ir pagalvojau: kas tavo, Barysuk, tas tavo, bet lažybas aš laimėjau!

– JUSTINA SINKEVIČIŪTĖ –

Pernykščio „Poezijos pavasario“ nuogirdos

Tai rytoj perduosiu linkėjimus, nepasens.
Marius Burokas

Žiūriu, Basanavičius daug kur už nuopelnus sėdi.
Vincas Bundza

Tai jūs turit savyje nusikaltėlio genų?
Renata Karvelis

Vadovas turi būti miegojęs bent aštuonias valandas.
Alina Borzenkaitė

Aš po to savo uždegimą paskaitysiu.
Rimvydas Stankevičius

Padaryt hologramą – ne batono nusipirkt.
Kristina Lebedžinskienė

Jis buvo liesas kaip dviratis.
Marius Burokas

Ramunes užmerčiau per naktį.
Ramunė Brundzaitė

Noriu nusipirkti dūdą, skripką ir pyragą.
Vincas Bundza

Reikia skaityti su užtrauktu užtrauktuku.
Rimas Užgiris

Mes Vilkavišky turim šešiasdešimt penkis ežerus, tiek ir patys nerandam.
Vilkaviškio kultūros centro atstovas

Jau buvo antra seneliavimo savaitė, jau pakimęs.
Juozas Šalkauskas

Blogai atrodau, reikia kito veidrodžio.
Klaudytoja Antazavės dvare

Vilniui reikia sparnuotų riedlenčių.
Agneszka Rembialska

Prie gitaros pripratė, prie dalgio ne?
Marius Burokas

Matau, čia daug gražaus jaunimo. Žmonės ir bulvės.
Valdas Daškevičius

Kviečia į svečius ir sako: eisim pasivaikščiot.
Juozas Šalkauskas

– LINAS DAUGĖLA –

Tarptautinis poezijos festivalis „Poezijos pavasaris“ šiemet vyks gegužės 17–31 d.